

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VII.

Издази половином свакога мјесеца од 2—2½ табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2; а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а предплате се шаљу високопречасној консисторији Митрополије цетињске. — Сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Предплаћа се на годину.

ГОДИНА

VI.

КОНСТАНТИН ПЕТРОВИЋ ПОВЈЕДОНОСЦЕВ, ОБЕРПРОКУРОР СВЕТОГ СИНОДА, О ВАСПИТАЊУ И НАРАСТВЕНОМ ОБЛИКУ У БОГУ ПОЧИНУЛОГ ЦАРА АЛЕКСАНДРА III.

CRNOJEVIĆ

У сједници Руског историјског друштва под предсједништвом Његовог Императорског Величанства цара *Николе II.* међу осталијем говорио је и *К. П. Побједоносцев*, Обер-прокурор светог Синода, о васпитању и нараственом облику покојног цара *Александра III.* Ове узвишене чисто филозофске мисли имају и општечовјечанског значаја, те мислимо, да неће бити сувишно, да се у ширем кругу и код нас чују, да чују и они, који и не прате редовно „Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія“, у коме се и налази овај говор; неће бити сувишно с тога, што многи и код нас Срба смећу с ума, што чини човјека онако великијем и моћнијем, као што је био покојни цар *Александар III.*

„Човјек ствара историју, али је познато, што је још важније, да историја образује човјека. Човјек не може другојаче познати самог себе и објаснити, него помоћу све своје историје. Дух човјечији с првог свог зачећа живо и непрекидно тежи, да сваку своју способност, сваку мисао, свакоје осјећање изрази, представи у радњи — и сва та енциклопедија догађаја и радња сачињава

живот човјечији. У овом смислу живот, сачињавајући низ догађаја, свезанијех међу собом логичном везом узрока и радње, у исто је вријеме и тајна душе: има догађаја у животу, који неизбјежним, кобнијем начином утичу на осјетљиву душу, одређујући тежње, вољу, карактер и сву судбину човјекову.

Али је човјек син своје земље, изданак (младица) својег народа, тијело од тијела својих предака, синова истог народа и његова психична природа је њихова природа, с њеним засебним својствима и недостатцима, с њеним несвјеснијем тежњама, које траже извјесни излазак. Сваки народ, као и поједини човјек има своју историју, свој низ догађаја и радња, у којима душа народна тежи, да се изрази. У историјској науци радознали ум, критички проучавајући чињенице, радње и карактере, жели да одреди њихову потпуну тачност и да докучи њихову узајамну везу и унутрашњи значај у судбини друштвеног и државног народног живота. С дубоким интересом, са задовољством, с чуђењем читамо ми странице ове књиге, заносећи се оштрином критичког ума, вјештином умјетниковом. Историја је, по старинском изразу, учитељица народа, грађана и власти, па да ли су коме од њих узалудне биле њене лекције? Ко није, затворивши књигу, која је овладала свом његовом тежњом — осјећао на души чемерног сазнавања да се пред њим отварао стари, као свијет, летопис човјеније охолости, еготизма, жестине и суровости, свитак, у ком је написата: „жалост и плач и туга“.

У другом, ширем смислу, историја земље и народа, васпитава човјека, сина своје земље, ако је у њега осјетљива душа. Осјетљива душа уноси у историју своје живо осјећање и тада сваки факт, сваки карактер у историји одговара на оно, у што душа вјерује, што је ум кадар обухватити, и тако његов духовни живот постаје за човјека текст, а летопис историје коментаром за њ. У овој боји догађаји му откривају свој тајанствени значај, и мртви се летопис оживљује појезијом духовног живота цијелог народа. А друго, у чему наука, анализирајући факте и доказе о њима, види саму легенду, која је никла у народној души — оно што добија смисао појаве, која се оправдава у животу и у историји, постаје истина за дух. Колико год би постигао разлагајући анализ наученог историка у истраживању о Владимиру, Димитрију, Сергију, о Александру Невском — за осјетљиву душу овакви појави, оваки образи постају звијезде, које проливају над њим своју свјетлост на своду небеском. Мени изгледа, да је тако постала душа починулог, никад незаборављеног Цара, због чега смо се ми и скупили у друштву, које

је Он основао да прославимо спомен Његов. Душа Његова била је осјетљива и одзивала се на све оно, у чему се изражавала за њу природа њене земље и њеног народа.

Он је одрастао уз старијег брата, може се рећи у сјенци његовој, питајући и његујући своју душу држањем с њим, примајући од њега утиске и укусе његовог умног и наравственог развића. То бјеше доба смутног времена умова без икаквог реда у науци, у литератури и у друштву, али близу царевих стајаху људи, који кадри бјеху привући његову пажњу на појаве руског живота, на благо духа народног и у историји народа и у његовој литератури. Овакви бијаху Ф. И. Буслајев, С. М. Соловјов. Под утицајем њиховијем створили су се укуси обадвојице браће и њихов интерес према руској старини. У свом путовању по Русији, из дана у дан одушевљен народним покретом, који га је свуда сријетао, Царевић је успио да дозна и заволи народ свој и да проучи ток његове историје на споменицима старине, успио је да дознаде и заволи природу корјенитог руског краја, тако сродну руском духу. Душа је његова расла и јачала на домаћем земљишту, у домаћој атмосфери и у писмима свом милом брату. Он му је предавао своје осјећаје. Наступила је 1865 година: она је донијела Русији велику несрећу. Богу је угодно било да одузме Русији њену свијетлу наду. Царевић Никола Александровић је преминуо и оставио је будућу судбину Русије у наслједство милом брату, предавши му и све завјете младе душе своје.

Неочекивани и непредвиђени терет свалио се на душу новог царевиха, и он га је мирно примио, као дуг, који му је провиђење одредило, примио га је и у дубини душе своје ослонио је на Бога судбину своју и Русије. Сада, и њега по Божјој вољи оплакујући, ми видимо, ми осјећамо, како се до краја оправдала та вјера!

Од тог дана до ступања за пријесто, 1881 год., он је сазријевао у тишини, не мислећи, не слутећи о оном страшном часу, којим је крунисано ступање његово на царство. То су биле за њега заиста године васпитања, и оно се вршило у духу историјских завјета народа руског и руске државе. Још у дјетињству радо је читао романе Загоскина и Лажечникова, и у њему, као и код многе руске дјеце, то читање изазвало је прве покрете љубави к отаџбини и народној гордости. Интересе к таквом читању сачувао је он и у младићском добу и у доцније вријеме својег живота. Разговори са Соловјевим отворили су му унутрашњи смисао руске историје и значај борбе,

коју је водила држава, с државним и језичним противницима, налазећи се и сама још у стању прибирања.

Имао је прилике, да се састаје с научењацима руским, и он је желио да слуша њихове ријечи о руској старини и суђења о стварима и догађајима новог времена с руске тачке гледишта: тако је у њему расла она воља и тежња к руским интересима, што се за вријеме његове владе открило у моћи праве државне мудрости. Споменици руске старине, које је он очигледно изучавао за вријеме путовања по Русији, били су за њ вазда предметом живог интереса, и он је вазда осјећао ону особиту љепоту линија и накита, којим се одликује тип наше старинске црквене архитектуре. Од тог доба захтјевао је он на преглед све надрте нових црквених грађевина, и његово око с чудноватом тачношћу разликоваше све, што у појединим дијеловима здања нарушаваше цјелокупну његову хармонију, или што се не слагаше са основним рускијем типом. У души његовој сликаше се најбољим привлачним цртама онај лик правог великоруса, који задобија за њ љубав свију, који су се с њим ближе упознали. И код људи и у установама мрзио је све неприродно, дволочно и надувано; али прост човјек, приближујући се к њему, осјећао је своје духовно сродство с руским царем.

И за појединце и за народ, за друштво сву цијену историје чини самосвијест. И поједини човјек и народ, којег власт преставаља, познаје себе у својој историји. Источна је историја развића те самосвијести у нас у Русији. Треба сравнити у овом одношају двије епохе: почетак и свршетак овог стољећа, вријеме два Александра, Александра I и Александра III. Александар први исто је волио Русију и народ свој, али његово васпитање није му дало могућност да позна ни историју своје земље, ни свој народ. Он се родио у оно вријеме, кад је прост народ познат био под општим именом *подлих људи*, и озго мало ко разликује у њему облик људског достојанства; кад се западна култура, пренесена на руско земљиште, изражавала тек у спољашњим формама туђег нам духовног развића; када су на саму цркву гледали површно, као на установу, необходну за народ, али која уступа у значају римском култу просвјетљеног запада. И ум и срце, вукли су младог Цара к узвишеној цијељи — да влада на срећу народну, да успостави поредак у хаосу установа, да искоријени злоупотребе, да раскине тијесне везе робовања и предрасуде. Али идеал, према којем је примјењивао своје тежње и планове, није био у Русији, већ изван ње. Васпитан Лагарпом у духу апстрактнијех идеја философије XVIII вијека,

црпиво је он из њих опет апстрактни идеал свој, а руска историја, руска реалност била му је затворена и представљала му се чистим пољем, на ком се може зидати, што драго; опкољен плејадом младих савјетника, исто тако и још мање у руском духу васпитанијех, он се заједно с њима пуштао у маштања; не познајући природу свог народа и његове потребе, маштао је о преставничкој влади, која би морала бајаги успоставити разум и правду у влади; не знајући православну цркву у њеном народном значају, маштао је о изједначењу с њом свију вјероисповијести и о безразличности цркава и вјероучења; маштао је о уздигнућу Пољске — не знајући историју, која би му казала, да царство пољско означава роштво и угњетење за вас руски народ.

Од тог доба до доласка на пријесто Императора Александра III протекло је око по столећа. У овом периоду времена тешко је пребројити, колико је учињено успеха, како је израсла руска историјска самосвијест, и најопажљивији раст њен односи се времену васпитања и првој младости Царевића Александра Александровића. Откривено је и објелодањено сијасет нових споменика који су осветлили историју народног живота, јавише се млади научељаци са самосталним погледима на уставне и догађаје и карактере, у литератури и у друштву пробудио се живи интерес к споменицима народне вјештине у pjesмама, у музици, у архитектури. У Москви се скупило коло културно-образованих људи, одушевљених мишљу о необходимости народног самопознања у истраживању прошле судбине земље своје и народа свог, они су се јавили у друштву и у литератури с протестом против лажног одношаја к руском животу и његовим потребама, против самоволне дрскости и равнодушности к свему, што се тицало најживљих интереса Русије. То су били људи, који тражише у прошлости своје отаџбине идеал за устројство будуће њене судбине, и они су понајприје јасно изјаснили пред свима нераздвојну везу руске народности с вјером и православном црквом. Независно од крајности учења, та је ријеч неопходна била због густог облака космополитизма и либералног доктринерства, што се са запада крећаше: ето због чега је рад овог кола имао важан значај у историји руске просвјете. Млади наслѣдник Царевић, пошто се рано упознаде с тим правцем преко А. О. Тјутчева, није могао да му не саосјећа осјетљивим руским срцем, којим љубљаше народ свој и земљу и којим жеднијаше за правдом и за правим дјелом у земљи својој.

Међу оваквијем појавима и утицајима растао је и васпитавао се будући Император, а заједно с тим расла је и јачала је у народу вјера у њ, а она се оправдала у току читаве 13-годишње његове владе. Ради јачине владе нема ништа важније, ништа драже од народне вјере у свог Владаоца, пошто све почива на вјери. Ма што се догодило, сви су знали и били су увјерени, на што ће Он у важним случајевима државног живота дати противни, а на што сагласни одговор из своје руске душе. Сви су знали, да Он неће уступити руски историјом завјештани интерес ни пољском, ни другим покрајинама туђег елемента, да Он дубоко чува у души својој једну с народом вјеру и љубав к цркви православној, разумијући вас њен васпитни значај за народ; најзад да Он заједно с народом вјерује у сталан значај власти самодржавне у Русији и неће допустити због ње у привидној слободи збрку језика и мишљења.

Када ми губимо ближњег, милог човјека, нама не пада на ум да питамо, шта је он урадио, ми тек осјећамо, ко је он био и за нас је најдражи и најосјетљивији његов живи лик са свом наравственом атмосфером, која га окружује, све, што је од њега долазило к нама и држало у нама ону хармонију живота, коју смо смрћу његовом ми изгубили. И чини нам се у ови час — нема га — како ћемо без њега живјети? Таквим осјећајем ужаснуо се цео руски народ, поражен вијешћу, да је отишао од нас Цар Александар III. Душа се народна слила с његовом душом и, изгубивши Га, сама се изгубила. То осјећање је живо и по сада. Ко га жели уловити и слити се с њим, нека иде у петропавловски сабор на ту сузама орошену гробницу и виђеће, да и сада и сјутра напуња је свечано од јутра до мрака тихом молитвом бескрајња гомила народна, која се стијече на ту гробницу са свију крајева простране руске царевине. (Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія 1895 г. Май.)

СВЕТА БРАЋА КИРИЛ И МЕТОДИЈЕ

СЛОВЕНСКИ АПОСТОЛИ.

Пише проф. Л. Т. Перовић.

(Наставак).

Глава IV *.)

Разнолики одношаји папског двора к словенским првоучитељима. Папско лавирање. Борба против тројезичника. Методије сâм врши завјештано дјело. Поглед на словенско стање до и послије појаве св. браће. Каквим начином избавише св. браћа славенски народ од грозне судбине, која га очекиваше. Генијална њихова мисао о заведењу народњег бого-служења. Пет патријаршких катедара. Lingua theotisca. Значај св. браће у културном одношају словенском. Азбука: кирилица и глаголица. Разбор мњења западних писаца о томе, коме припада кирилица: Клименту, Архиепископу бугарском, или Кирилу филозофу. Не основани анализи западних писаца. Да ли је рад св. браће свесловенски, или је био ограничен тек на неко засебно племе словенско. У колико су сјеверни словени — Руси — обвезани св. браћи за духовну просвјету. Каквим се начином тако брзо међу њима рашири хришћанство, кад се они рачунаху за дивљи варварски народ. Да ли је сада име св. браће везано са судбинама словенског свијета. Закључак.

Најзанимљивији епизод црквено-историјске појаве преставља нам собом одношај папа к словенским првоучитељима, јер се у њима слика сва гипкост црквене политике Рима, сва система црквених предузећа папства, с којима се тако широко занио Рим од IV вијека, па се продужује тим бавити и до данашњег дана. Вријеме додира свете браће с папским двором паде у епоху, када је историјским током ствари подигнуто било врло крупно питање за папство. То је оно вријеме, када је идеја папске супремације, која лагано зријеваше и провириваше кроз црквени живот запада, у IX вијеку избила на површину као сила, која се спремаше да прождре православни исток. Питање о супремацији папског првосвјештеника бијаше постављено стабилно, благодарећи Исидоровским декреталијама, заједно са широко развитом системом васеленских права папиних. У томе питању лежи кључ, који нам отвара и објашњава све црквено-историјске појаве запада уопште и наших словенских првоучитеља у појединости. У име идеје, главарства иђаше тада систематично угушење на западу оних црквено-каноничких поредака, који живљаху гдје-гдје у предању западног свештенства. Папе су у то вријеме буднијем оком гледале на православни исток и на словенске земље и њихово мрачно изигравање над дјелом нај-

*) У почетку, кад сам се ријешо да пишем о словенским првоучитељима, ја сам, раздијелио цео рад на три главе; али доцније предамном се открило широко поље борбе и рада на западу, усљед чега сам и додао ову IV-ту главу, надајући се, да нећу на досади бити мојем читаоцу.

славнијих првоучитеља искључиво је зависило од стања ствари на истоку. Рађа се нада на ојачање својег утицаја на истоку — даје се слобода рада првоучитељима; јавља се опасност, да се не изгубе словенске земље због своје црквене власти, и из Рима се поштрава и похваљује рад св. браће; Рим оће да оваквим уступцима привеже велике проповједнике, који имају велики утицај међу Словенима. Но ове околности постају без значаја и римски првосвештеник скида са себе маску, постаје грозни судија оног дјела, које се је косило с одомаћеним обичајима на западу, то је и довело старца Методија, те издржа двије и по године тешког тамновања у Моравској, а послије га сам папа брани од Нијемаца, за тим га осуђује, послије му опет поклања лијепу пажњу. Такав бијаше Рим, који, чувајући пажљиво принцип црквене централизације, готов бијаше за неко вријеме да трпи и црквену анархију на оним мјестима, гдје му иђаше у рачун, гдје му излазаше по његовом скројеном плану, по његовој цијељи, која му оправдаваше средства. С његове тачке гледишта организатори словенске цркве, св. браћа, јављаху се, као опасни револуционари, те зато Рим сматраше за свету дужност, да им гдје год само узмогне, смета њихов рад.

Света браћа бијашу у толико проникнута величином својег узвишеног дјела, да су се они у свакој прилици умјели наћи према лавирању Рима и уступцима, који се клоњаху на корист римске курије. Ово нам напомиње онај предсмртни завјештај Кирилов својему брату: „као два вола водили смо ми заједно једну бразду. Ја падам, мој је дан прошао; али ти и не помисли, да оставиш трудове учења, па да се удаљиш на твоју љубљену гору, јер ћеш много прије међу Словенима наћи спасење.“ Млада се словенска црква у много које чему нуждала ради својег опстанка, а ми знамо, с каквим се жаром љубави одао бјеше Методије, тек да што вјернији остане завјету својег милог брата.

Постараћемо се сада, да покажемо стање оног народа, међу којим су морали да шире своју науку св. браћа, значи међу Словенима, прије њиховог рада, па и послије, надајући се, да ћемо тиме изнијети и значај онијех епизода, који се садрже у њиховом животу и раду.

Словени још у незапамћено вријеме дођоше у источну половину Јевропе. Носећи на себи тавна имена: Скита, Венета, Анта, Роксолана и т. д. далеко бијашу од њедара тачне историје. Нема сумње, да су они примали живо учешће у оним активним покретима, који су крстарили и мало по мало мије-

њали лице Јевропе, а последије овога почели су мало по мало загријавати насељена мјеста дужим пребивањем. Тада тек што се бјеху Словени пренули од полудивљег начина живота. Идеја грађанства тек што бјеше у зачећу, грубо незнабоштво, које не би кадро да се прелије у форму одређеног култа, бјеше њихова религија, „черты и ръзы“ заступаху словенску буквицу и тек на основу њихову упињаху се Словени да ускрсну своју мрачну, тек започету да се буди мисао. То бјеше у доба, када се за господство у Јевропи такмачаху два свијета: с једне стране романо-германски, који присвојио бијаше себи основе римске образованости, а с друге стране грчко-византијски, који и даље развијаше државни живот и грађанство на основу јелино-источног. Први свијет доминираше над западом Јевропе и одовуда нападаше на Исток. Другоге свијету припадалаше југ и дјеломице југо-исток Јевропе. Међу њима баш као клин насељена бијаху многобројна словенска племена, која тежаху и Ђерманци и Византијци подједнако да потчине себи и да их умноже.

Ова се борба развила бјеше дјеломице духовним оруђем — умним потчињењем Словена њиховој култури, али већим дијелом материјалним средствима — огњем и мачем, с цијељу савршеног истребљења. И једна и друга средства бијаху у толико јака, да у половини IX вијека изгледалаше, да је Словенима одзвонила духовна и материјална пропаст. До половине IX вијека, те Словени не само што не играше активне улоге у историји Јевропе, него их прождиру и њихове непријатељске стихије. Ђерманци су у толико навикли да притискају Словене и да их масама одводе у ропство, да назив „раб“ и Словенин бијаху код њих синоними, па и у религијозном одношају не бјеху Словени на бољи рачун. Као што већ рекосмо неђе прије, они бијаху груби незнабошци. Истина, и прије овога словенска проповијед допирала је код разних словенских племена, али поницаше из оних истих извора, одакле долазаше и утицај културни, т. ј. из Византије и Рима. Прва обраћаше пажњу на јужне Словене, а Рим шиљаше своје проповједнике међу Словене западне, али велика истина хришћанске вјере обузимаше тек поједине личности, али у народ, у масу и уопште у црквени положај не засијецаше. Не може се приписати грубости Јужних Словене, што хришћанство међу њима не ухвати јачег коријена, не. То бјеше племе добро, добродушно и мирно, него просто за то што последије апостолског рада ширење хришћанства имађаше случајни карактер, приватни, али правилно организоване мисије не бијаше, а уз то проповијед хришћанска и богослуже-

ње вршило се међу њима на грчком језику, којег већина словена не разумијеваху, за њих бјеше туђ, те хришћанска сјемена не падаху на плодном земљишту, па бијашу кратког лабавог коријена. Па и оно, што се мјестимице примаше, наскоро опет већаше, благодарјећи неповољним историјским околностима; тако на пр. навала варварских народа на римску империју у IV и V в. на многим мјестима угушила је у словенима и основно зачеће хришћанства, а у Панонији од навале Хуна ишчезавају трагови хришћанских епископија. У VI вијеку бијашу почели мало кријепити се и јачати успјеси хришћанства, али у VII в. опет их гуще бугарска племена, која нагрнуше с брегова Оке и Волге на бријег дунавски, те потчинише својој власти већи дио словенских племена, која живљаху на југ од Дунава. Премда и послје овога хришћанство продужује ницати оvdје, благодарјећи грчким заробљеницима, али готово до половине IX в. оно изазива ту силну реакцију са стране бугарскијех власти. Исто тако лабаво црквено стање бијаше и код западног словенства које се шираше дуж данашње Моравске и Шљезије, граничећи с Мађарском и Аустријом. Оvdје се такође јављаху хришћански проповједници, али не имадијашу жељеног успјеха: јави се латински проповједник, који овије цркву, намјести попа, словенска се општина буни, диже протест, црква под њека одлази од куда је и дошао. Општину у оваквој прилици не руководи незнабожачки фанатизам — Не! Узрок у појави овакве природе лежи у томе, што католички мисионери бијашу оvdје више као прикупљачи глобе, него вјесници истине и правде, милости и духовног јединства, а уз то предикаху (sic) на неразумном језику и желећи да све просвјећене хришћанском вјером народе потчини духовдој власти Рима — они, западни мисионери, игнорисаху језик свију оних народа, међу којима проповиједаху. Хришћанска се проповијед искључиво свуда водила на латинском језику. Са свим је наравно, да је у течају времена латинска мисија међу западнијем словенима, потпомогнута политичком силом Нијемаца, морала заузети маха — избити на површину. Али ми видимо, да се западна хришћанска црква у IX в. већ уклонила с позорнице старог чистог хришћанства, дозволивши у себи сијасет новог. При таквом блијеску славе латинске мисије међу западнијем словенима и ови пошљедњи забраздише на лажну стазу, по којој већ циновски корачаше западна црква.

Ни то није све. Ова иста мисија, шурујући и преговарајући се с Нијемцима или боље држећи се с њима руку за руку, доведе словенска племена у покорност од самих Нијемаца, а ово

пријеђаше Словенима опасношћу и у погледу националног развића — опасност стати на лажну стазу, или још боље изгубити своју националност, па се са свим прелити у Нијемце, поњемчити се; да будемо краћи: опасност та, да искусе ону исту судбину, коју искусише доцније, благодарећи Нијемцима и латинској пропаганди, прибалтијски Словени, а то не бјеше трудно очекивати, када се зна, да Нијемци стајаху у културном одношају далеко више од Словена, јер Словени не имаху ни своје азбуке, своје литературе, тог неопходног оруђа, којим би се бранили од асимилације с туђин несродним народом. Ето какво бјеше стање словенско до мисионарског рада св. браће. Није потребе разуму много упињања да престави оно тешко и претешко стање словенско. Жалосан је положај и црква заузимала, јер је запљускиваху потоци мутних валова незнабожачких; а пошто синови њени оскудјеваху у религиозним разумјевањима — она стајаше на бријегу пропасти. На длаци висаше тада и културно и политичко стање под притиском туђинштине, која вођаше к уништењу самобитности словенског племена. Без сумње не варамо се у свом оваком суђењу, већ вјерујемо тврдо, да ће до оваквог закључка доћи сваки онај, који пажљиво пропрати или је већ пропратио историју словенског живота до појаве св. првоучитеља.

Али се провиђењу прохтемо, да обрати с висине неба своје духовно родитељско око на ово изгубљено, но бдано му стадо. Многобројни и разноплемени, али способни за самостални живот и развиће, народ словенски није ишчилио с лица Јевропе, није се прелио у туђе народе, не! — Благодарећи бесмртном труду њихова два света брата, народ овај достиже велики ступањ свог националног развића и силе, те заузео мјесто, које му додикује, међу осталијем народима јевропским.

Да се сада запитамо: на какав начин избавише св. браћа словенски народ од грозне судбине, којој подлегли бијаху? шта урадише они тако важно за Словене? —

Својим трудним мисионерским радом, коме посветише читав свој живот, св. браћа изведоше хришћанску цркву из оног жалосног положаја, у коме се налазила до њихове појаве. Својим бесмртним трудовима отворивши словенима свјетлост истине и правде, која се закључује у науци Божјој, св. браћа су склонила срце њихово к хришћанству, а хришћанску вјеру учињели домаћом, јер се само онда јавила права свјетлост христове вјере и св. еванђеља јаким стубом у животу словенском, када се она разлила и обасјала масе народне, т. ј. када је велика ријеч забру-

јала за словенско ухо звуцима народњег језика. Хришћанство, проповиједано на народњем језику, моментално и готово у исто вријеме загрлило је сва словенска племена и поставило је основу новог живота. Тај нови живот живо су осјећали сви Словени, те је забуктио свеопшти полет народњег духа: „и ради быша Словене, яко слышаша величїя Божїя своимъ языкомъ“ — примјећује љетописац Нестор у својој знаменитој причи, како су словени примили хришћанство.¹⁾ Прије овога, словенство, слушајући туђи језик и неразумљиве богослужбене обреде, као и да неће, просто по невољи нагињаше пут свијета или романо-германског, или византијског, те због тога јамачно бјеше олабавило, губећи из своје средине јаче снаге, одводећи их на страну туђу. Али сада, кад се хришћанство поче примати на рођеном језику, јави се оно оним јаким цементом, који стиште разједињене словенске народе у јаке државне групе, у које живо бијаше народно самосазнање и грађанственост, и од то доба започиње нови период историје словенских народа, јер стара форма живота уступа мјесто новим животним формама, све старо одбациваше се из принципа, осуђиваше га здрави разум: нова религија дефинитивно осуђиваше инстикте незнабошца, који одвођаху његову првобитну природу к непрестаном слијепом лутању, отимачини и грабежу; мјесто ових тамних инстиката ова је одређивала нова начела друштвеног живота, стварала је нове одношаје, који почиваху на миру, љубави и сагласу. У животу словенском јавља се нова пуна живота установа — црква. То је била она сила, која се прије тога јављала није, то је била она горећа зубља, која престављаше собом друштвену власт, која везиваше разједињена племена и сродна по идеји братства, и која постављаше, одређиваше друштвене обавезе; а власт ова бијаше тим јача, силнија, у колико међу словенима не бјеше уведен и ојачан прави сталез жречева,²⁾ који би јој могао ометати њена предузећа. Сфера у којој се црква крећала, бјеше врло пространа: у обичном животу она је улијевала осјећање љубави и братске одношаје, а тако исто и давала особите погледе на свијет и живот; у друштвеном животу она је решавала многа питања, која раније припадаху незнабожачком обичају. Затим црква добива већи политички значај, регулишући одношаје словенских племена према другим народима, као што то видимо на пр. код Чехо-Мораваца, гдје црква подржава идеје националне независности и чува народност од

1) Страникъ стр. 651. чланак проф. петроградске Дух. Академије Г. Пономарјова.

2) Шафарик „Словенскес тарвие“.

поплаве германизма. Заједно с тим црква се јавља тако рећи као вођа државне власти освештавајући у очима народним књажевску власт, потврђујући њихову законитост својим ауторитетом. И тако, велике врло велике су и значајне заслуге свете браће, које су и створиле епоху у животу словенском, јер од њихова доба словенски народи ступају на стазу опште-историјског развића, почињу живјети грађанским и државним животом. Велики апостолски подвиг легао је у основу тог новог живота и цивилизације.

Ми ћемо за часак пријећи значај замашног рада св. браће на општу корист свесловенства, на ово ћемо се питање мало доцније повратити, а сада нека нам се поклони пажња, да коју проговоримо о томе: како нам се сама мисао о заведењу међу словенима националног Богослужења јавља генијално великом.

(Наставиће се.)

МОНАШКИ ЖИВОТ.

ПИСМЕ СИМЕОН ПОПОВИЋ, ЈЕРОМОНАХ.

CRNE GORE DUŽDE
(Н а с т а в а к у)

CRNOJEVIĆ

3. Послушност.

Хришћанство је, по ријечима светих отаца, наука над наукама. Оно има ту цијељ, да доведе човјека до сличности Богу — своме Творцу. „Будите свети, јер сам Ја свет,“ рекао је Господ, у извору хришћанске мудрости — светом Писму (I. Петр. 1, 16). Да је висока и тешка та задаћа, види се и из тога, што су и сами незнабожачки мудраци, стојећи на вишем ступњу свог умног развића од вијека, у ком су живјели, као Платон философ, то признавали: „Мени се вазда чинило, вели овај философ, — и сад ми се чини, да све друге науке нијесу одвећ шрудне, него да је најшешја наука научити човјека добродјелном животу.“¹⁾ То јавно свједочи, да су потребни учитељи и руководитељи к таквоме високоме и трудном идеалу, као што је хришћанско више савршенство. Заиста, кад ми тражимо наставника и руководиоца у обичним свјетским умјетностима и

1) De Leg. L. 9.

наукама: сликарству, медицини и др. тим смо више дужни тражити учитеља и у калуђерском животу.

Нови подвижник, ако не избере себи духовног оца и руководиоца и не буде послушан и ако буде чинио своју вољу, на супрот примјеру својега господара, који „послушљив“ би до смрти (Фил. 2, 8), не само да неће достићи жељене цијељи — духовног савршенства и вјечног спасења, него ће, идући по својој вољи, погинути, као што је речено: имже нѣсть управленія, падаютьъ аки листвіе (прич. 11 14.)

Као што је било потребито овцама патријарха Јакова, да гледају на метнуто дрво у корито, које су по погледу на исто „зачинале,“ као што вели св. Писмо: И зачинаху овцы по жезломъ (Бит. 30, 36,) тако је потребито и новоме подвижнику — монаху, да се угледа у сваком погледу на живот и рад духовног оца.

Ко хоће у брзо да достигне савршенства, вели св. Антоније Велики, тај не мора бити самоме себи учитељ, нити се покоравати својој вољи, ма да су праведне његове жеље, него по заповиједи Спаситеља, сваки прије свега мора се одрећи од себе самога и од своје воље. Сам Спаситељ говори о себи: „Снидохъ съ небесе, не да творю волю мою, но волю пославшаго мя отца“ (Јов. 6 38.)

Монах, ако је могуће, вели св. Антоније Велики, дужан је да пита старца на сваком своме кораку, којег учини у својој ћелији, за сваку капљу воде, коју пије. Ја знам, вели, монаха, који су последије многих трудова пали и подвргли се лудилу због тога, што су се поуздали у своја дјела и презирали заповјест Онога, те је рекао: „вопроси отца твоего, и възвѣститъ тебѣ“ (Втор. 32. 7) ². Сјети се оног брата, вели св. Доротеј, којег је волио лукави, и о ком је говорио Ави Макарију: „имамъ једнога брата, који, кад ме види, врши се, као мотовило.“ Такве он воли, таквима се радује вазда, који живе без упуства и не предају себе човјеку, који би их могао помагати и руководити к Богу. ³) Оци наши, вели Антоније Велики, сами су се покоравали својима оцима и њихова су упуства слушали, с тога су и успјели, узрасли и учинили се сами учитељима, као што је написато у Премудрости сина Сирахова: „не отступай отъ повѣсти старцевъ: ибо ти навикоша отъ отецъ своих, яко отъ нихъ навикоша разуму, и во время потребно дати отвѣтъ.“ (Сир. 8, 11, 12.) Дакле, висте дужни подржа-

²) *Моя жизнь по изреч. о ней св. о. Кіевъ 1884. стр. 26.*

³) *Ав. Дор. М. 1886 стр. 88.*

вати онима, који су били покорни својим оцима и њих у свему слушали, и које су оци при помоћи Божијој свему научили, чему су се сами научили код очева својих и што су предали покорним својим синовима. Тако Исак слушао је Аврама, Јаков Исака, Јосиф Јакова, Елисеј Илију, Павле Ананију, Тимотије Павла. Ови сви, и други њима слични, слушали су своје очеве и испуњавали вољу њихову и сљедовали њиховима савјетима, те због тога су познали истину, научили се правци и најпослије удостојили су се и Духа Светога... (Писмо 18.)

Као образац истините и разумне послушности духовном оцу износи нам Св. Симеон, нови богослов, који је био истинито чедо послушности старца Симеона. Често са свим усрђем, вели Симон нови богослов, моли Бога, да те добро руководи, тајно по благодати, или јавно посредством којег-год слуге својега, иди к њему и имадни страхопоштовање пред њим, гледећи на њега, као на сама Христа, јер, као што си дужан да слушаши Бога, тако ти треба слушати и њега, да би научио, што ти је потребно. Пази, да што ти год рече испуњаваш, без колебања, ма да би ти се то, што он пареди, и учинило сасвим не умјесно и бескорисно. Деште ти је бити и звати се учеником, него проводити живот по својој увиђавности.⁴⁾ У осталом не треба сваког питати, него само онога, коме је и над другима управа повјерена, ко животом сја, и ко будући сам сиромаш, многе богати, по св. Писму (II Кор. 12:15)⁵⁾.

Прво и највеће средство, које подржава дух послушности, које веже по рукама и ногама непријатеља спасења, јесте истинита смиреност: сматрај себе најнеумјетнијим, па да се и у свима наукама славиш међу људима. Слично овоме, који су радили и мислили, достигли су заиста духовно совршенство, били су исминити калуђери и другови Божији. Тако видимо на примјер из живота многонаученог и великог Арсенија, који је себе сматрао нижим од простог монаха, јер, кад је овај велики човјек стајао пред Авом Јованом Коловим, за вријеме објода, старац га није позвао на објед, него је Арсеније стајао на ногама. Кад су почели да једу, старац је узео суху корицу, бацио је Арсенију. Кад то Арсеније видје протумачи овај поступак овако: „Старац, слично Анђелу Божју, познаје да сам ја сличан псу, чак грђи од пса, и с тога ми је дао хљеб тако, као што га дају псу.“ Послије тога размишљања Арсеније је стао на обје руке и ноге и у таквом положају дошао до хљеба, прихватио га

4) Слово пр. Симеона Н. Богослова. М. 1882 стр. 207.

5) Добр. вѣ рус. п. V. т. М. 1890. стр. 243.

је устима и односно у крај и тамо га је јео. Старац видећи велико смирење његово, рекао је презвитерима: „из њега ће изаћи ваљан монах.“⁶⁾

Неко од старијех, вели св. Доротеј рекао је: прије свега потребно нам је „смиреномудрије“ да би били готови на сваку ријеч, коју чујемо, рећи: „опрости,“ јер „смиреномудрије“ ломи све силе вражије. Кад је свети Антоније видио раширене вражије мреже уздахнувши питао је Бога, ко ће их избјећи. Бог му је одговорио: „смирење њих избјегава, и шта више, оне се њега чак и не тичу.“ Смиреномудреног ништа не објеђује. Ако се са смиреномудреним догоди штогод жалосно, онда се он одмах обраћа к себи, одмах осуђује себе, да је он то заслужио, и неће почети да укорава другог и да ставља на њега кривицу. Негоће когод рећи: ако ме брат обиједи, вели св. Доротеј, (на другом мјесту стр. 103) и ја испитавши себе нађем, да му ја нијесам дао повода овоме, онда како могу укорити себе.? Заиста, ако когод испита себе са страхом Божијим, онда ће наћи: да је, ма како било, дао повода или дјелом, или рјечју, или погледом. Ако он види, као што вели, да сад није дао баш никаква повода томе онда по чисто он га је негде прије обиједио, или у том или у другом дјелу, или по прилици ожалостио је другог брата и дужан је био да пострада за оно или често за какав год други гријех“⁷⁾

Као што је смирење средство, да се одржи дух послушности у калуђеру, тако је исто подржавању смирења, — очишћење унутарње стране човјекова срца и воље, помоћу вршења оног, што је заповијеђено Богом преко духовника, ушљед чега природно долази искушење по мјери усрђа нашег у добру, као што је то предвидио још премудри, кад каже: Чад о, аще приступаеши работати Господеви Богу, уготови душу твою во искушење (Сир. 2—1).

Ова искушења бивају на младом подвижнику саразмјерно његовим природним наклоностима, спању, узрасту, у ком је он био прије одречења од свијета и давања калуђерског обећања. Тако на пр. ако је он од куће богате и ако се је користио у свијету извјесним положајем (слично Петру Атонскоме, до посвећења знамениом војсковођи) враг ће му улијевати у главу мислена искушења, сажалење свог остављеног богатства; па како је могао тобож, да је остао у свијету, вишу корист принијети, не само себи, него и многим другим и свом крају, гдје се је

6) Избор изречен. Св. Инокоев Еп. Игнатја СП. 1870, стр. 48.

7) Преп. О. Нашег Ав. Дор. душ пол. поуч. М. 1864 стр. 104.

он налазио, ако не још и држави, и да буде исто у свијету добри хришћанин, приводећи му још уз то лукави демом неке људе, који су се одиста показали корисни свијету, а при том живјели су строго по Христовој науци, — а он остаје међу нијема четири зида манастирска без користи и себи и другом, не сјећајући се при томе, да свијет, као што рече неко из светих мудрих људи: *обећава злато, а даје благо* (св. Димитрије Ростовски.) Враг неће оставити, а да не искушава и оног, који је дошао у манастир ради спасења, престављајући му: да је он могао израдити и имати што своје сопствено за вријеме старости; оженити се сретно, док је вријеме; стећи имуће, синове и тек онда ступити у обитељ, као што то многи знаменити људи учинише. И ту лукави неће оскудјевати у примјерима, него му приводећи људе, који се послјије породичног живота посветише Богу, не дајући му да зна, да и ми смртни не волимо дар од онога, што претече и оће да се баци или да се дарује. Истина, Бог вагда прима сваког сваки час, кад се покаје; али се у Мојсеовом закону тражило на жртву брав без каква рђава обиљежја. То и друго слично томе треба монах да избаци што прије из главе, знајући, да је он самим Богом призват, да дође у св. обитељ, — вољом Божијом, без које ми нијесмо власни ништа добро ни промислити. Који хита, да искаже што прије своје мисли духовноме оцу, што треба свакога дана да ради, тај не само да неће претријети удар од лукавог духа, него, напротив, добиће од Бога вијенац побједи и биће усрећен. Колико вриједи исповијед својих мисли духовнику, за ради духовног савршенства, можемо виђети из Аве Серапиона, кад говори о самоме себи, кад је био као искушеник: „Кријући сам, вели, од Аве узимао хљеб и јео. Ја сам то чинио, вели св. Отац, — много и за дуго, савјест ме осуђивала. Стидио сам се, да кажем о томе Ави, него промислом човјекљубивога Бога, случи се, да сврате к старцу нека „братија,“ која су му почела откривати своје мисли и искати за њих опрштење. Старац им је казао, што је требало, причем се случи да се збори и о уздржљивости у јелу, за тим је додао: ништа тако не шкоди калуђерима, и ништа тако не радује бјесове, као утајивање својих мисли од духовних отаца својих.

Те су ме ријечи силно поразиле. Мени се чини, да је Бог открио старцу моја сагрешења, и дошавши у смиреност, ја сам почео плакати, за тим сам извадио иза плећа хљебац, којег сам обично крао, и паднувши на земљу молио сам, да ми опрости

прошло да се моли, да ме Бог сачува од овога у будуће“. 8) Исказати своје мисли греховне своје оцу духовном: толико важи, колико у свјетском животу и друштву пријавити завјеру опаког друштва, с којим је исти до сада био у договору. Ево због чега на оне, те хоће по вољи Божјој да живе у истинитој послушности код свог оца духовног, враг пушта разна искушења, да га на само дохвати, и као вук остављену, без чобана, овцу закоље. Молитва са смиренošћу к ономе, те је сишао на земљу, да чини не своју вољу, но вољу оца небесног, будући послушан до смрти, може побједити супостата, врага, јер он: самъ искушенъ бывъ, можетъ и искушаемымъ помози. (Евр. 2. 18.)

8) Добр. II т. М. 1884 стр. 151.

(Наставиће се.)

—**—

NACIONALNA BIBLIOTEKA
 НАПИСАО Дионисије Миковић, игуман.
 CRNE GORE DURĐE
 (Наставиће се.)
 CRNOJEVIĆ

VII. О крсном имену.

Ево ме, љубазни моји, да с вама бесједим и о крсном имену. Док је Србину зора освићала онамо далеко иза високих гора и дебelih мора; док га је сунце гријало у Азији, људства колиједи, вјеровало је многобоштво. Један пут у години славио је своје лажне богове, као кућевне или племенске заштитнике, приносећи им сваковрсне жртве!

Кад је Србин пријешао у балканске земље, — својевољно је примио истиниту спасавајућу христову православну вјеру.

Има више од дванаест стотина и педесет година да су се Срби поклонили витлејемској слами Богочовјека; да су се ужаснули од потјере Иродове у Јегипат за Небесним Првијенцем, да су се постом у пустињи просвијетлили; у јорданској води очистили; у гетсиманском врту настраховали; на Голготи се наплакали за Господом нашим; Васкрсом се утјешили; и светим се причешћем са Господом сјединили; и све од тада Срби славе своје свето крсно име, т. ј. свог заштит-

тника и покровитеља светитеља православне христове цркве; Славе Срби славну успомену свог крштења; славе Божијег угодника и светитеља мјесто некадашњих лажних митолошких богова. Јест, мила браћо и сестре, славе Срби св. крсно име, од Балкана до Дунава, Тисе и Мориша, и свуда гдје ногом стоје на широком земаљском шару; а све под благодаћу животног светог Духа, под којим и растемо и напредујемо, и који нас освјештава од зоре до мрака, од колијевке до гроба.

У свијем мијенама и промјенама, ужасној борби за живот за огњиште, за образ, за своје српско име, и за своју православну вјеру, није Србин, поштена му мајка, заборавио на своје свето крсно име! Кад су се ријеке крвљу бојадисавале, кад се сиње море њоме свјештовало, кад се српска поља и густе планине пуниле хл дним мраморјем српских мученика, и кад је Србин муке мучио у студеној тамници и стењао у тешким душманским оковима, и тада, и тада, поносни српски син, и син православне христове цркве, славио је своје свето крсно име, и тада вељу, продавао је свијетло оружје; застављао са себе токе и јачерме, да куповао дуње и проскуре, кадио смирном и тамјаном, ужицао воштаницу свијећу; дијелио ништу и убогу, слијепу и сакату, све у славу Бога истинога и свог светог крснога имена.

Србин је славио, а свето му је крсно име помагало: отварао од тамнице врата и скидало проклете окове; бранило га од тешке болести, од болести и људске напасти, и у свијем невољама челичило га и тјешило на срећнију заслужену будућност.

И у данима кад је српска вила на лаганим крилима прелетијевала српска поља и високе горе пјевајући и попјевајући српску славу трајну до вијека, што су Срби јунаштвом добили, борећи се за своје светиње са снажним многобројнијим душманином; кад је у миру брала цвијеће да оплете неувеле вијенце будућијем српским јунацима срца и образа дичних српских хероја Обилића и Краљевића и осталих српскијех хероја, којима је предстојала и предстоји часна задаћа, да Косово свете и посвете, и тада се Србин, у том свом тренутном миру, у миру среће и задовољства, није погордио да не слави своје свето крсно име. Напротив, он је тада, као истинито проникнут узвишеном истином христове науке најрадосније, најблагодарније, славио своје свето крсно име. Он је тада и још подизао и покрасивао свете цркве и манастире; писао им и салан-

даре: ради sebe и ради својих живих и умрлих, а све у славу Бога истинoga, а својега крснога имена.

Србин је имао и има својих завидника; својства његовог духа и поштења, његове побожности и родољубног јунаштва од искони су задивљавали свијет, а слава српског светог крсног имена била је и јесте у душманскијем очима особина, која јамчи за неповредљивост српског имена, за напредак и величину српских народоносних идеала.

На човјечанској позорници само су они народи брали вијенце поштовања и крчили себи пут у сјајну будућност, који своје лијепе обичаје нијесу забатаљевали, него с њима и уз њих расли и напредовали, и поносили и славили, разгонећи умом и разумом, душом и срцем, и снажном мишицом својом, са јасног видјела у дубоко стравично невидјело све тамне насртаје: на њих као и навластити његов народни живот. Малени народи испуњени таким осјећајима према својим лијепим обичајима и свагда једнако освјежени узвишеним народносним идеалима, живе, расту и напредују, а велики народи затупљеног чувства према таквим својственим врлинама падају и пропадају са угледног мјеста људске позорнице, и спомен осуде — живи им на листовима свјетске историје.

Српски је народ заиграо велику и знамениту улогу у историји човјечанства; Он је својим високим бенијем, с најним духом свог свијетлог карактера, својим јединственим зависти достојним обичајима, и јуначним славним дјелима, извукао себе из тешке таме, која се и још вије над неким народима, и поставио себе на најугледнији степен свеопћег свјетског видјела и то тако, да и ми, и наши потомци, да Србин до задњег вијека буде свагда по свом српском имену, по цијелом свом српском животу чувен и виђен, слављен и похваљен, поштован и омиљен од свију народа у свим вјековима.

Србадијо мила, мој поносе! Ниједан народ на земаљском шару, па ни наша словенска браћа не мају славу крсног имена, и сви народи напреднијех мисли гледају са поштовањем на нашу славу св. крсног имена, као на наше свете манастире, на јаворове гусле, и на све друго, што нас је прославило, и што нам је дало право: да можемо са поуздањем рачунати на најљепшу будућност, а непријатељи нашег живота, наше славе и напретка вичу на нашу славу светог крсног имена, јер оно је обиљежје нашег Српства, и свједок свега, што нас над нашим непријатељем далеко узвисује и прославља, па славимо своје свето крсно име као услов нашег живота, наше славе и напретка,

и по примјеру наших славних предака надмећимо се између себе о светом крсном имену, који ће прије похитати светој цркви да престоји Божанствену свегу литургију; који ће прије и лепше подићи или покорасити свете манастире и цркве; удијелити слијепом и сакатом, кљастом и богаљом сиромаху; похитати у тамнице, и болесниковој постели, па га помоћи прилогом и утјешити хришћанском утјехом; и који ће прије свесрдније и љубазније дочекати госта и намјерника, па које год вјере био, а Бога славио. Немојмо браћо и сестре, да наше свето крсно име оскрњавамо замјеном туђијех слава, немојмо допустити да достојни будемо оних приговора наших завидника и непријатеља: да на крсно име не идемо у цркву, да се свађамо, да имање просипљемо опијајући се и гријешећи, како се не достоји људима Србима проникнутијем узвишеном Христовом науком!...

Сви, ама сви, од владалачке палате, до најсиромашније колибе, и свуда гдје српско срце куца, славио свето крсно име, пијући у пресвету славу Божију и свог светог крсног имена, носећи светој матери цркви на благослов свој крсни колач, смирну и тамјан, пуње и проскуру, панахију и свијеће, и друге милодаре стечене поштенијем трудом и гологлави служећи около трпезе своје миле црсте и намјернике, као што то чинише српски цареви и краљеви, књажеви и првосвештеници, свештеници и великоможници и сви и свуда стари српски соколови, и као што и данас чине. И тада,... тада ће наш град остати неразрушив на сва времена од свију навала, којима је извор љуцке страсти наших непријатеља; и тада;... и тада ће вјечно сијати и господарити јарко сунце наше свјетлости и правде над тамошњу свију покољена таме и незнања, и тада не сумњајмо у нашу жељену будућност и цјевајмо Богу: Молитвама Богородици Милостиве, и всѣхъ свѣтыхъ твоихъ помилуй и спаси нас. Аминъ.

СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ, МИТРОПОЛИТ ХЕРЦЕГОВАЧКИ, ЧУДОТВОРАЦ ОСТРОШКИ

(Свршетак.)

Кад је донио патријархово писмо, Кнез Раич ослободио је његове земље од свију отимача, те је последије доста мирно и повољно у духовним подвизима живио.

Испред своје тешке болијести, у коју је имао пасти, нашише завјештај, у коме оставља неке своје земље цркви свете Богородице под Острог, што овдје прилажемо:

Василіе Милостию Божиєю Митрополитъ Захолмскій 1).

Пишемъ увѣренія ради да се знаеть како би нѣкое време у Острогу у пустини и приложихъ усердно свој трудъ и сво имѣніе непощадѣхъ Бога ради као и само дѣло каже, и мнози ми пакостъ дѣяху, али Богъ помощникъ мнѣ бистъ на свако дѣло благо и пишемъ за знати служабникомъ који служе Богу и святій Богородицѣ у Острогу у студеной стѣнѣ топлоти ради Божія да вѣсте и ви Христіани по мнѣ кои будете что купихъ велики дѣо за дванаестъ гроша и по у Пажића землю. И Добро полѣ до реке съ яжомъ за два гроша, а шце нѣгово било подъ лозомъ приложію е цркви и што самъ купио зану-глицу у Милановића у *Раица Нувумила* за грошъ и букилу шенице, бѣше шеница скуша, и у Петра Живковића шце самъ купио земљу за два гроша, и иоштъ више што самъ дао, види Богъ и света Богородица. То све приложихъ и дахъ цркви у Острогу за окрѣпленіе. и утышеніе братіамъ гдѣ ми е тамо други трудъ и имѣніе коі приложихъ и спенжахъ, све за свою душу одъ своего усерда.

Знано да е и ово више писаное ва сехъ предахъ ва руцѣ вишняго Бга и святїи Бци въ лѣто 1671. (које снада од рођења Христова 1666 године.)

То е тако да се знаеть и ко би одузео одъ црковне ове земљ да му трагъ и оцакъ погибнетъ ва веки — аминъ.

Послије овога завјештаја живио је свети Василије још пет година, те је 29. Априла 1671. године у вјечност се преселио и сахрањен је у горњој црквици према води, гдје се сада болесна чељад *Василијевои водицом* омивају.

Он је свега живио 61 годину, руководећи своју духовну паству пунијех двадесет година, те је *његова рака* са светим моћима у манастиру Острогу засијала, као свијетло сунце на српскоме небу, и његово се свето име е дана у дан све то више прославља. Шему браћа Херцеговци и Бошњаци на поклонење и прославу светога имена хиљадама долазе.

Колико су према светитељу ганути духом побожности, особито Мостарци и Сарајевци, виђети се може, што многе богате и отмјене госпође са својом дјечицом 3—4 сата пјешке, босоноге

1) За ове старине — писма дужан сам благодарити доброты часнога свештеника Јована Дамјановића, који ми је иста преписата из Острога на Цетиње послао ради допуње и потврде живота светитељева. —

иду уз доњега у горњи манастир, гдје се у пећини храму Ваведенија налазе моћи Светога оца Василије, те тамо дошавши занесени неком тајанственом силом, ничице падају пред Ћивотом светога чудотворца Василије. Њему доносе на коњма и у котарицама малу дјечицу и чељад: класту, згрчену, нијему глуху, изнемоглу и суху, те са тврдим убјеђењем на милост Божију и светога Василије преноћивају код свеца на измјеницу и сјутра дан на боље бивају, завјештавајући се, да шаљу под Острог прилога сваке године, док су живи.

Доиста величанствен призор, који се тек само у Острогу виђети може, који толико заноси поклонике, да су многи мостарци и сарајевци по два, три и пет пута под Острог долазили, а и ја сам у течају тридесет и пет година црквенога Богослужења са Цетиња у Острог *двадесет и осам пушта* ишао похађао ову велику српску светињу и свједок славе Божије бивао.

О објавлењу светитељевоу дознали смо ово: Игуману манастира Жупскога, Рафаилу Косијеревцу, пријавило се у сну, да га светац из гроба зове, наређујући му, да га из земље ваде, што Рафаил није хтио учинети. Иста појава приказала му се у три четири пута и није му давала мира. Једном усни светога Василију, гдје с њим заједно служи летургију, те исти, кадећи народ и игумана, *вехотично* удари овог кадионицом у чело. Игуман се у страху разбуди и невид свештеницима прикаже његово сновиђење у више пута, на које закључе да отворе гроб светога Василије. Игуман Рафаил скупии околне свештенике, те пођу у горњи манастир и свечано га на само Ваведеније 1678 године ископају из гроба и нађу његово тијело цјелокупно и свето, ставе га у Ћивот, па га пренесу у његову црквицу, храм Ваведенија, гдје и данас свето и цјелокупно почива, чинећи неизбројна чудеса над свима онима, који с тврдом вјером к њему долажаху; од тога ћу само мало нешто поменути, чему смо били свједоци сви ми данашњи, а другом приликом или ја или ко други потрудиће се, да прикупи што више овијех чудеса.

1. *Петар Ивановић* из Загорја, у Фочи, прије 20 година био је готово слијеп, и сваки други дан долазио му је наступ — падавица, дође под Острог, гдје код свеца остане неколико дана, молећи се Богу и умивајући се светом водицом из пећине, те му се почне вид отварати, и послије 15 дана потпуно добије очни вид, а и падавица га остави.

2. *Радоје Ристов Шишлановић* из Дубраве Острошке био је побјеснио — поманитао, па су га по четворица као опасна човјека у конопе пућали, везали и затварали, дође с братом светоме

Василији, те ноћивајући под светитељем, добије потпуно исцјељење.

3. *Велибеговица* из Сарајева, дошавши са великом пратњом низама ради главобоље, од које је страдала десет година, одмах се упути к светитељу у горњи манастир, гдје је под ћивотом светитељевијем двије ноћи у посту и молитви пробавила, и трећи дан је потпуно здрава остала, прослављајући светога оца Василију вратила се са великом радошћу у Сарајево.

4. *Максим Ђоков Илић*, из Пожара, имао је од толико година лудило у глави, да је вазда од туђе чељади бјежао, дође му у спавању Свети Василије, који га позивље ради лијечења у Острог, те онако болестан пође к светитељу; заноћи под ћивотом светитељевијем и трећи дан остане потпуно здрав.

5. *Савета Радичевића*, из Подгорице, патећи од костобоље у кољенима, дође под Острог у доњи манастир, из којег је босонога с вјерским убјеђењем цио дан ходила до у горњи манастира к ћивоту светитељеву, ту преноћи три ноћи под ћивотом светога Василије, умивајући се водицом из пећине светитељеве, те послје неколико дана у посту и молитви пребивајући добије потпуно оздрављење, да је овај догађај многима укријепио тврдо вјеровање у могућност чудеса Светога Василије, да су послје Турци и римокатолици из Подгорице долазили, тражећи помоћи од Светога Василије, чудотворца Острошкога.

6. *Даринка Кујунџића* из Мостара имала је болове у ногама да није могла слободно ходити, те је браћа доведу к светитељу под Острог; под ћивотом остане неколико дана, мијући се водицом Василијевом из пећине, и потпуно оздравивши врати се у Мостар, гдје је њен бољитак многе грађане мостарске у чудо довео.

7. *Стојан Гломазић* из Пиве, дијете од 12 година, донесено је било у котарици на коњу, јер страдаше од грчева у кољенима, да није могао слободно ходити, те пође к светитељу, гдје је ноћивао четири ноћи, послје умивања Василијевом водицом сасвим оздравио, да је сам на ногама из Острога у Пиву пошао.

8. *Дуња Мишара Јанковића*, из Роваца, имала је велику падавицу, да се народ грозио, гледајући њено страдање, која однесена у котарици под Острог к светоме Василији преноћи три ноћи, те је четврти дан падавица остави, да јој се та болијест никад више повртала није.

9. *Стане Газивода*, из Друшића, била је нијема за дуже времена, да се при љекарској помоћи свако надање за говор изгубило, па је по савјету сељана родитељи пошаљу с братом

под Острог, гдје при свецу проведе неколико дана у посту и молитви, те јој се говор поврати.

10. *Слика Додер*, кћи одличног грађанина мостарског, била је дјевојком поодавно тако слаба, да су најискуснији лекари дигли били руку с ње. Родитељи њени, уздајући се у моћ Божију, дођу с њом под Острог, гдје болесница преноћи код свеца и толико јој је одмах лакше било, да се дигла на своје ноге, што дотле никако није могла. Иза тога је са свим оздравила и удала се. Из овог види се, да Бог преко својих угодника вјерујућим шаље своје богате милости.

Свети Василије у велико се прославља у Црној Гори, Босни и Херцеговини, те се народ скупља редовно два пута и то: 29. Априла и 29. Јунија сваке године, а осим тога и о духовима држи се сваке године „*Тројичинска свечаност*“, на коју од више година долази и Његово Височанство срећновладајући Господар Књаз Никола, са члановима Своје породице, да се поклониле великоме Божијему угоднику, светоме Василији, и овом приликом богате прилоге на њивоту светитељеву оставља.

Његово Височанство Господар из владалачке побожности и великог пијетета, подигао је у славу светога Василије Острошкога Чудотворца цркву више Рибака код Бара, а у Никшићу већ је отпочео подизати величанствени храм, који ће бити посвећен светоме Василији, у знак вјечите благодарности, што је духом Својим светијем кријели срца кравијех црногораца и херцеговаца у пошљедњем рату, те је Сулејман-пашина војска за девет крвавијех дана прошла простор, који се пређе за неколико сати.

Такођер даровао је побожни Господар светоме Василији и велику планину *Смљавину*, гдје љети издижу Бјелопавлићи на пасиште са великом стоком, ту су храм подигли и намијенили светоме Василији Острошком Чудотворцу.

Надам се да ћу многе задовољити са пријеводом светитељева тропара, који освјетљује ове биљешке: *Од младости твоје свега себе Господу одао си, пребивајући у молитвама, постима и у трудовима, оче богоносне; био си образац добродјетели своје стаду. Овог ради видио је Бог твоје произвољење, поставио те својој цркви пастиром и добрим Архијерејом, и по преставаљењу твојем сачува свето твоје тијело неповриједено, светиштелу Василије: моли се Христу Богу, да се спасу душе наше.*

Због посведневних чудеса, које свети Василије вјерујућим чини, може му се са потпуним правом признати, да Он међу најмоћније светитеље хришћанскога свијета спада; а ко сумња

о његовијем чудесима, тај нека пође под Острог о Тројичанској прослави, или другом приликом, да му се открију Божанске тајанствене силе, гдје ће му се и око и душа топити у необичној радости и ванредноме уживању, те ће доиста сваки са признањем од срца зајевати: „Велиї еси Господи, и чудна дѣла твоя, и ниедино же слово доволно будетъ къ пвнїю чудесъ твоих.“

Филип Радичевић.

—**—

ПАЛЕСТИНА ПОД ВЛАШЉУ ХРИШЋАНСКИЈЕХ ИМПЕРАТОРА (Од 326—636.)

(Од Алфонза Куре. С рускога преводи М. Никифор.)

(Н а с т а в а к.)

XI.

Св. Сава и император Анастасије (до 528 године).

Првијем заједничким радом Св. Саве и Теодосија била је њина молбеница, коју су они написали цару Анастасију, да би укинуо најтежи налог, који је установљен још за владе цара римског Александра Севера, а за тим га је Константин још више распространио, а тицао се свијех трговаца радника и занатлија, и тај порез носио је име *хрисангир*. Али ни сами данак није толико тежак, колико је био тежак начин његова купљења. Сваке пете године долазили би особити кулуци, који су се бирали из средине осталог народа, и они би се обавезали да издаду тај новац влади, а сами би силом закона купили новац по народу и одговорили би влади за сваки недостатак. Опште тужбе и мрачно казивање историка јасно нам цртају жестоко и нечовјечно то купљење данка. Св. Сава са Теодосијем приме саучешће у тузи тијех јаднијех радника и занатлија и сазову све Палестинске калуђере, те од стране свију њих напишу молбу цару Анастасију. У то исто вријеме, по молби њиној, напише Газски пјесник Тимотије трагедију, у којој је изложио жалосно стање радника и трговаца, и та је трагедија била престављана у присуству цареву у Константинопољу и удво-стручила је цареву сажаљење према сиротињи и радницима палестинскијем, које је у њему покренула молба калуђера, и

хрисангир буде избрисан из жестоког списка пореза Византијске царевине. Ово заступништво калуђерско, које је цар уважаио, тиме је више значајно, што показује моћ и утицај ондашњих калуђера, који су преко патријарха и управитеља области лично се цару обраћали, и не само за црквене потребе, него и за народне.

У осталом црквени послови и ствари обратиле су сву пажњу св. Саве на себе. По наговору Акакија Константинопољског, цар Зенон, да би постигао саједињење свију хришћанскијех секта, изда едикт, под именом *енотикона*, и жртвује установе халкидонског сабора. У једно са тијем Акакије умоли Зенона за потврду изабрања Петра Монга, који је у то вријеме настојавао да преузме патријарши престо у Јована Талаја Александријског, који је био јавни непријатељ Акакијев. Папе протестују противу тога *енотикона*, а такође и противу изабрања Петра Монга на Александријски престо, и осуде Акакија на два римска сабора. У мјесто одговора на папску осуду Акакије прекине сваки одношај са папама, а његовијем примјером пођу и Јерусалимски патријарси: Мартирије и Саљустије, који не само што су признали Петра Монга, него признаду још жешћега јеретика Петра Гнафевса, којег је Акакије поставио на Антиохијски престо. Доцније патријарх Константинопољски Јевтимије предложи папама да се опет успостави веза, у име чега, као доказ своје покорности и признања Халкидонског сабора, прокуне Петра Монга и Петра Гнафевса и одијели се од њинијех замјеника — јеретика, али су папе потраживале још и да осуди и прокуне и Акакија, на што се Јевтимије није хтио сагласити, и римске папе остале су још за дуго одијељене од источне цркве. Пошто је наскоро за тијем цар Анастасије, тајни приврженик Манихејске јереси, проћерао у заточење патријарха Јевтимија, тада патријарх Јерусалимски Илија није хтио потписати његово неправедно изгнање, па ако је и примио доцније синодалну окружницу Македонијеву, који је замјенио на престолу Јевтимија, али тим ништа мање, патријарх Илија, са Антиохијским патријархом Флавијаном, који је био чист од сваке јереси, стао је као глава и вођа православља.

Главни настојатељи Палестинскијех манастира, који су у та времена били славни и познати, као: Маркијан, Киријак, Илија, Лонгин, Теодосије, а за тијема и најзнаменитији међу њима св. Сава, сви су видјели у овоме расцјепу само правично противљење римској охолости, а не какву опасност православ-

ној цркви, те због тога и остали су на страни источнијех патријарха.

Но у то вријеме устане противу три патријарха: Јерусалимског, Константинопољског и Антиохијског, нова секта Акефалита. То су били они већ крајњи преферани монофизити, који су прекинули везу с Петром Монгом због тога, што су говорили, да „ентикон“ цара Зенона није осудио и уништио Халкидонски сабор онолико, колико би требало. Њих су прозвали акефалитима због тога, што они нијесу били ни са једном, тада постојећом јересју, па што је рећи ни Евтихијевом, него су и њега осуђивали. Акефалити се саједине са другом јересју монофизита, која је постала за времена Василиска, кад је овај поставио на Александријски престо Тимотија Елура. Акефалити су имали у Палестини два манастира: један код Елефтериопоља, а други близу Газе. Они нијесу најприје били многобројни, док изненадни случај и околности нијесу добиле на њину страну цара Анастасија.

У Газском манастиру — акефалиском живио је у то вријеме Север, који се родио као незнабожац и предао се био мађијонлуку. Но да би се спасао од пријетеће му опасности — спалишта, он се покрсти, и послје осам дана свога крштења он пређе у секту акефалитску и настани се у манастиру њином код Газе. Но и у манастиру, како је глас о њему ходио, није се он оставио својега старога заната мађија, и оvdје се још саједини са познатијем вјештаком сплетака Петром Иверијанцем, којег је некад Теодосије поставио за епископа у Гази, и који је при повратку Јувеналијеву у Јерусалим наједанпут нестало, и постале су о њему међу његовијем једномишљеницима читаве легенде. Из Гаскога манастира север пријеђе у Елефтериопољски, гдје је био настојатељем Роман, којег је Маркијан изагнао из Текајског манастира, а послје Романа постане настојатељем тога манастира Мамма, којег је доцније свети Сава обратио у православље. Оvdје север дозна, да се некадашњи роб персијски Ксенај, којег је Петар Гнефес поставио за Гијерапољског епископа, сајединио са јегипетскијем акефалитима у борбу противу својега митрополита Флавијана, патријарха антиохијског. Север чим ово чује похита у Александрију и напуни је смутама, а тада заједно са настојатељем Маммом, и још двије стотине његовијех калуђера пође у Константинопољ, гдје се већ била завезала жестока борба између Ксенаја и Антиохијског Константинопољског и Јерусалимског патријарха. Ксенај, којег је подржавао цар Анастасије, тражио је од свога патријарха

Флавијана Антиохијског, да потпише осуду на Халкидонски сабор, јер у противном случају да ће он њега оптужити као несторијанца. Ксенај се не ограничи само на ово, него бојећи се, е ће Македоније Константинопољски и Илија Јерусалимски изаћи у заштиту Флавијанову, он и њих оптужи као несторијанце. Тада Цар Анастасије нареди Македонију да потпише јеретички символ, којег је Ксенај саставио, а Илији нареди да сакупи палестинске епископе и да прокуну Халкидонски сабор. Македоније не хтједне потписати Ксенајев символ, а Илија пошаље цару опширно исповиједање, у којему је осуђивао Евтихија, Несторија, Диоскора Тарског и Теодора Монуетског и објавио је, да се потпуно покорава установама Халкидонскога сабора. Но на несрећу патријарх Илија преда ово писмо, да га цару понесу, калуђерима акефалитима, који тада кретаху пут Константинопоља, да се саједине са Ксенајем. Они отворе писмо и подметну друго, у ком напишу, да Илија потпуно не признаје Халкидонски сабор, и тако га предаду цару. Патријарх Илија одмах чим дозна протестирао је противу такве потворе, и на његов протест само је још више раздражио цара, а православне није могао увјерити у његовој невиности. Међу тијем Север наговори Анастасија, да учини истрагу противу три патријарха. Изманиати Македоније удаљи се к Јевтимију, да дијели са њиме прогонство на Евхитију. Патријарх Илију и Флавијана позову на сабор у Сидону, који је нарочно сазват да њих двојицу суде. Устрашени патријарх Илија, надајући се, да ће присутност Св. Саве ублажити цара Анастасија, замоле, Саву, да пође заједно са другијем настојатељима, и да поради код цара за свог патријарха.

Обхођење св. Саве у Константинопољу било је са највишом скромношћу и опрезношћу. Кад су сви калуђери пошли да приступе код цара, пође и он са њима, но кад дођу на врата од двора царскога, тада стражар, који се ту задесио, видећи светога Саву сасвим просто обучена, а не знајући ко је он, обустави га и не дадне му да уђе унутра са осталијема, и он остане на прагу без да је и једне ријечи проговорио. Остали калуђери пошто приступе цару почну излагати своје молбе, и тек на питање царско: „који је међу вама Сава“ они опазе одсуство старца. Кад уведу св. Саву, по ријечима историка, цару се учини да се около главе старчеве окреће сјајни вијенац, и тада је обасуо старца сваком почашћу, а калуђерима дозволио да траже, што хоће. Сваки је по нешто искао од цара, а једино свети Сава само је ћутао. „Зар ти, оче, — рече цар

Анастасије — „немаш никакве молбе?“ „Моја је молба од стране Јерусалима и његова патријарха“ — одговори старац — „да би ти даровао мир палестинскијем црквама, те да бисмо се могли мирно молити Богу за твоје здравље.“ Цар Анастасије уклони се од одговора на оваку коначну молбу старчеву, али нареди, да му се дадне хиљаду златника за његове манастире и изјави жељу, да би св. Сава остао у Константинопољу. Св. Сава предвиђајући нове буре у цркви сагласи се да остане у Константинопољу до краја те године. Овдје приповједају, како је св. Сава молитвом обуставио страшни земљотрес, који је пријетио пријестолници големом опасношћу, а почео је одмах иза догађаја, кад је цар Анастасије оборио древну статују, која је била подигнута још при заснивању Константинопоља, много прије Константина. Предање још говори, како је св. Сава молио цара да укине и пошљедње остатке укинутога по молби Палестинскијех калуђера хрисаргира. Заповједник царске хазне Марин, човјек користољубив и немилостив, подстрекавао је цара, да не испуни ту Савину молбу. „Чувај се — рече Марину св. Сава — јер је твоја казна близу.“ Марин продужи бити упоран противу молбе Савине, и неколика дана за тим, незадовољна сиротиња побуни се, биколи му кућу и сиржи са свијем, што је у њој било.

Но међу тијем и сабор у Сидону Јосиф се, а Север и Мамма нијесу престајали подстрекавати цара противу патријарха Флавијана и Илије, који се нијесу хтјели одрећи од Халкидонског сабора, па и ако су оба написали цару Анастасију покорна писма, у којијема су осуђивали nerede, који су проишавали на томе сабору. Епископ Ксенај трудио се свијема силама да се прокуне Халкидонски сабор, на што Илија није никако хтио пристати, и кад Св. Сави пође за руком, да добије од цара указ, да се одмах распусти Сидонски сабор, то онда раздражени Ксенај достави цару, да само једини Илија и Флавијан покварили су, да се не прокуне Халкидонски сабор. Ксенаја је у томе подржавао Север, и Анастасије изда наредбу, да се оба патријарха пошаљу у заточење, и само благодарећи утицају св. Саве, Илија остане на своме мјесту, а Флавијан буде прогнат из Антиохије. На Флавијаново мјесто у Антиохију буде постављен Север, чија жестокост до тога ражљути настојатеља Мамму, да је прекинуо с њим сваки одношај и вратио се у свој манастир код Елефтериопоља. Св. Сава, кад се враћао из Цариграда, сврати код Мамме у Елефтериопољ, убиједи га, те је пошао с њим у Јерусалим и сајединио се са

православљем заједно са својим калуђерима. Прогнати Флавијан Антиохијски и Јован Палтавски, под стражом, прешли су преко цијеле Сирије и Палестине, јер су били отправљени у Петру, у заточење као какви државни преступници. У свом путовању они су изазивали према себи свуд опште сажалене, јер се Петра налази на самој граници Аравије, и била је најтеже мјесто прогонства. Овамо послје Ефеског сабора био је послат Несторије, а у то вријеме налазио се ту ковач лажнијех новаца, којијема је он у Цариграду дуго варао цара и народ. Одмах иза овога прогонства дођу у Јерусалим посланици Северови, који су донијели патријарху Илији синодалну посланицу Северову, т. ј. како је Север изабрат и постављен на престо Антиохијеве патријаршије. Јерусалимски патријарх, Илија, са презрењем одбије то писмо Северово, и започне се међу њима жестока борба; Севера је подржавао цар Анастасије, а Илију је одушевљавао св. Сава.

Мало времена за тим посланици Северови поново дођу, али овај пут дођу праћени једнијем дијелом војске. Патријарх Илија потражи помоћи од св. Саве, који једанак сакупи око себе настојатеље, калуђере и пустињаке и одмах пођу у Јерусалим и ту побуде грађане, те сви заједно проћерају посланике Северове заједно са њином војском, а св. Сава поведе гомилу народа у базилику гробнице Господње, гдје јавно прокуне са амвона Севера, и његова браниоца цара — јеретика — Анастасија. Ограшени побједом калуђери напишу Никопољском епископу Алкизону, у Јепир, посланицу, у којој му саопштаваху неуспјех јеретички у Палестини.

Но ова побједа калуђерска није била дуготрајна. Управитељ Палестински по наредби царевој, дође са војском у Јерусалим, продре до патријархова двора, и поднесе патријарху оно фалсифицирано некад акефалитима писмо, а онда нареди те ухватите патријарха и пошљу га у заточење у Ајилу. Ово је био крајњи јужни град Палестински, који је био подигнут у дубљини залива Црвеног мора, одакле је господарио над Арвијом и Јотавом. У то вријеме ђакон Јован, брат александског епископа, а ученик св. Саве, сагласи се, да неће признати Халкидонски сабор и да ће примити синодалну посланицу Северову, али само под условом ако га изаберу за јерусалимског патријарха, и он буде изабран и потврђен. Но св. Сава, заједно са другијем настојатељима манастира Палестинскијех, пане на кољена пред некадашњим својим учеником и склони га, да се одрече својега обећања — цару и јеретичима. Тадашњи управитељ Палестин

ски, збор тога што му ова мисија није пошла за руком, буде лишен својега мјеста, а његов замјеник морао је дати обвезницу, да ако му то не пође за руком, да ће дати у државну касу три стотине златника. У виду тога управитељ ухвати патријарха Јована и затвори га у тавницу, надајући се, да самоћа и страдање ваћераће патријарха, да пристане и потпише све тежње цареве са јеретицима. Но Кесаријски управитељ Захарије, ноћу, тајно, дође код патријарха и наговори га, да не попусти. „Притвори се — рече Захарије патријарху — као да пристајеш, али не у онај час, јер би тобож рекао народ, да сам под погом пристао, него као да ћеш идуће нећеље у цркви осудити сабор.“ Патријарх Јован послуша овај савјет и буде пуштен на слободу и исти час јави о свему св. Сави. На позив св. Саве дођу код њега, у клисуре Кедронскога потока, више од 10 хиљада калуђера. Св. Теодосије доведе својих четири стотине; Симеон, настојатељ манастира св. Евтимија, Евталије, настојатељ манастира Илијина, Александар, настојатељ манастира Мартиријева, Мамма, настојатељ манастира код Елефтериопоља, св. Киријак, настојатељ Фаранске и Сукске лавре, сви ови дођу са својим калуђерима. Такође и манастири: св. Герасима, Витлејемски, Ситићкошки, Ентенантски, Јерихонски, Сапсаски, Хузиски, и све једанаест лавра и манастира св. Саве одозову се на његов глас. Калуђери одавде ноћу вођени пођу, и дођу у зору у Јерусалим, до базилике св. Стефана, која је једина била толика, да може у себи примити оволику количину калуђера и народа. Овдје кад дођу они се саједине са једнијем дијелом јерусалимскијех монаха, а други дио пошао је да сретe рођака цара Ипатија, који је долазио у Јерусалим, да захвали Богу, е га је избавио од ропства бунтовника Ветилија, и онда заједно са Ипатијем дођу и придруже се ка осталијем калуђерима.

Узроци овоме сабрању били су више него ненадни, почем је цијели Исток, осим Јерусалимског патријархата, сагласио се био да осуди Халкидонски сабор. Три патријаршије: Константинопољска, Александријска и Антиохијска већ су биле заузете јеретицима. Православни епископи, за изузетком малога броја, или су били послати у заточење, или су били лишени својијех престола и имања. Истина, епископ Исавријански и епископ друге Сирије, и ако су у почетку признали Севера, али су се опет одвојили од њега, а епископи: Косма Епифански и Северијан Аретуски нијесу се устрашили, што је рећи, објавити Северу, да је оборен и да га не признају. Трипољски, Арски,

Антарадски, Тирски и неки од Палестинскијех епископа наставили су борбу у одбрану православља. Вителијан, вођа савезнијех варвара, објави себе за покровитеља православља и устане у Тракији противу цара Анастасија, али претрпи неколика пораза од царскога војсковође Кирила, али га једном затече у околу и сасвијем разбије и Кирила самога убије. По ове поједине ствари, које су биле од сметње јеретцима, нијесу имале општега значаја. Међу православнијем епископима није било тада таквога, који би могао по значају своје столице, или личноме достојанству стати на чело православља и пробудити дух у онима, који су од страха ућутали или су се гдјегод сакрили. Ево зашто је важно било, на чијој ће страни бити патријаршија Јерусалимска. Она и ако је била мања и млађа од друге три патријаршије, али њезине светиње чињеле су, те се она рачунала првом, а још и то, што и мали догађаји, који су се у њој збивали, у брзо би били разглашени поклонцима по свијема странама свијета.

Већ се разумије, у каквом грозничавом стању и нестрпљењу сакупљена гомила калуђера и народа чекала је да се појави патријарх Јован у храму св. Стефана. На пошљетку изађе и патријарх, којега су водили св. Сава и Теодосије и заједно са њима изађе на амвон и отолен громогласно прокуне све противнике Халкидонског сабора: Несторија, Евтихија, Севера, Сотирија Кападокијског и свакога, који не признаје Халкидонски сабор. Страшна вика одобрења била је одговором на ријечи патријархове. Патријарх сађе са амвона и удаљи се у олтар, а за њим изађе св. Теодосије на амвон, те подруги пут прокуне свакога, ко не признаје четири сабора, као четири Евангелиста. Палестински управитељ, окружен пријетећом гомилом, једва успије утећи у оближњи манастир св. Стефана, а отолен умаче у Кесарију. Ипатије, рођак царев, такође окружен гомилом, закуне се, да је вазда био вјерни приврженик сабора, и разда богату милостињу на Палестинске манастире.

Цијели исток дозна једанак, да се патријарх Јерусалимски објавио за православнога, и то учини на јеретике такав утисак, да је патријарх Александријски наредио, да нико не смије ходити у Јерусалим, приликом идућег празника Воздвиженија Крста. Разјарени император Анастасије већ је припремао указ, да се проћера Јерусалимски патријарх, заједно са св. Савом и Теодосијем. Палестински монаси кад ово дознаду, поново се окупе око својих вођа, и наговоре их, да напишу цару посланицу, која им може послужити образцем смирености — пуног

достојанства. Анастасије заузет војном са Ветилијем, који је већ био дошао до самога бедема Константинопољског, ријеши се, да прикрије за вријеме своју јарост, а да за то чека згодније вријеме.

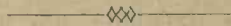
Св. Сава и главни настојатељи Палестинскијех манастира често су пута посјеђавали патријарха Илију у прогонству у Ајили. У једној од овакијех посјета патријарх није изашао из своје собе у обично вријеме примања, чему се св. Сава јако чудио, и тако су остали чекајући. Около пола ноћи изађе патријарх Илија к њима и рече им: „Цар Атанасије има неколико сати умро је, а ја ћу за њим до 10 дана“. Св. Сава са друштвом одмах пошаље извјешће о томе к Флавијану, но посланици у путу срету посланика од Флавијана са исто таквијем извјешћем, јер је и њему било открито о смрти царевој и Илиној, и до десет дана заиста умре и патријарх Илија.

Цара Анастасија насљеди Јустин, а народ Константинопољски примора својега патријарха Јована, те овај сазове сабор, од четрдесет епископа, на којему и потврде Халкидонски сабор а прокуну Севера, који је заједно са Ксенајем био послан у закачење. Путујући у заточење, Северу испане за руком те утече испред страже и одбеже у Африку.

Пошто добију глас о стварима у Константинопољу, а такође и указу Јустину, са којим је се добођавао свакојега заточеника, којег је послао Анастасије тада Јерусалимски патријарх и Св. Сава сазову на сабор све епископе Палестинске и монахе, и потврде установе новог сабора у Константинопољу, и Св. Сава сам узме та решења и пође с њима к митрополиту Скитопољском, и к митрополиту Кесаријском, Јовану Хозевиту, који је узео на себе име манастира, у ком је некад као калуђер живио.

Распра се исто није са свим уништила, те годину дана за тијем калуђери Палестински, са грађанима Јерусалимским, и са калуђерима Антиохијским, и Сирије друге, обрате се к цару са молбом, да би успоставио мир у цркви, али то опет није смело источнијем патријарсима, да успоставе поново свезу са папама, која је била послите дугијех преговора са папом Симахом и његовијем нашљедником Ормуздијем.

(Наставиће се.)

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И .

Афоризми.

(Наставак.)

Срдитост, љутина.

Нема вишега јунаштва, него савледати и побједити своју љутину и негодовање противу кога (Св. Тихон Задонски.)

Св. писмо даје више првјенство ономе, који је уздржао своју љутину, него ли ономе, који је освојио један град: „Удержаваяй гнѣвъ паче вземлющаго градъ“. (Прч. 16, 32.)

Бити љутит и срдит није ништа друго, него кажњавати себе за туђе погрешке.

Љутити и срдити човјек убица је самога себе. И шта је жалосније од самоубице? (Златоуст.)

Помисли, које се у човјека рађају за вријеме његове јарости, то су аспиде, које прогризају утробу своје матере (Св. Нил Синајски).

Љутитост — зао је савјетник за свакога; што год је предузето у љутини, то никад не бива паметно (Св. Григорије Богослов).

Љутина и осветљивост то је страст слабодушности, због тога — у опће — и јесу жене дуђе и осветљивије (Јувенал).

У љутини можеш познати човјека, какав је, и шта му је у души; због тога лукави људи и доводе понекога често пута до љутине, само да га боље опишљу и познаду, какав је, и какав му је нареџ (Шр).

Љутитост почетак је безумности.

Оно што бура производи у ваздуху, то љутина производи у уму. Бура често пута помрачи ваздух, а тако и љутина ум. (Ј. Архијепископ Нижегород.)

Љуте су змије и василиске, али је много грђа и ужаснија од њих љутина (Св. Јеф. Сирин).

„Мужь ярый не благообразенъ,“ говори Соломон (Прич. 11 24).

Љутитост, то је изложба, у којој човјек показује себе какав је и преко своје воље (Св. Григорије Богослов).

Диван је поглед тихо море, али је још пријатније мирно стање духа (Св. Нил Синајски).

Гдје је мир — тамо је и Бог мира; а гдје је ијед и љутина — тамо не долази дух кротости (Златоуст).

Срдит човјек, на буди и мртве да је васкрешавао, не може бити угодан Богу (Ава Агатон).

Изабаи из себе двије мисли: не рачунај себе достојнијем чега великога, и не рачунај, да је други какав човјек по достојанству много нижи од тебе, и у таквом случују увреде, које ти се буду учињеле од кога другога, неће те довести до толике јарости (Св. Василије Велики).

Највише треба да се човјек љути на самога себе, јер толико увреда и неће нам учињети нико, колико ми сами себи (Цр).

Зао, пакостан, славолубив завидљивац, охол и улизица човјек вазда се противу истине љути и трпјети истинити говор не може, те побројене мане и јесу мајка срдитости.

„Исправљајте духом кротости,“ а не јарости — говори Св. писмо. Не љути се онда, кад чујеш о себи хрђаве ријечи, него се љути онда, кад те ријечи буду истините (Златоуст).

Огањ огњем нећеш угасити, него водом; и љутину љутином нећеш побједити, него кротошћу и смиреношћу.

Избјегавај љутине, јер се: „гњвномъ правды Божіеј не содѣлывааетъ (Јаков. 1,20.

„Медене ријечи гвоздена врата ломе,“ говори народна пословица.

Жесточе и срдите ријечи учине, те и добар човјек постане зао; а добре и благе ријечи и злога човјека умире (Древн. Патер).

Кад слушамо укоре и увреде ћутећи и не одговарајући, онда подражавимо Христу.

Какво извињење и милост мораш тражити пред судом правде своје савјести — кад и лава граде мирнога и кроткога, а ти постајеш ниже и љуће од свакога лава (Златоуст)?

Нико толико не може љутином нашкодити, колико старешине, отуда и треба да су благе нарави. Добро је рекао онај: „бих те казнио, него сам љутит.“

У П У Т С Т В О
NACIONALNA BIBLIOTEKA
zv предавање једне врсте рачунских задатака
CRNE GORE ĐURĐE
у II., III и IV. разреду основне школе.
CRNOJEVIĆ

Написао Ан. Јовићевић, учитељ. *)

Као што је разноврсно предавање рачунских задатака код рачуна од сва четири вида, такођер, мало мање, различно је предавање и код појединих врста рачуна понаособ код појединих видова. Свака рачунска радња оснива се на очигледности, разумијевању и поступности; то је пут, којим се најпоузданије доспијева жељеној цијељи, коју захтијева рачунска струка у школи. Начин предавања неких рачунских задатака различан је, т. ј. неко приступа решавању на овај, неко на онај начин; па пошто трајност успеха и знања из рачуна зависи од каквоће предавања, то хоћу оvdје навести неколика задатка од те врсте и мој начин предавања, држећи и цијенећи по мојем убјеђењу и вишегодишњем искуству, да је правилан и цијељи решавања сходан. Таквих задатака налази се у рачуницама II., III. и IV. разреда наших основних школа; с тога ћу и ово упуство подијелити на *три одјељења*: прво ће одјељење изнијети рачуне II. разреда, друго одјељење рачуне III. разреда, а треће одјељење рачуне IV. разреда, који се налази у њиховим рачунским задатцима, а који се у неколико и разликују у решавању.

*) Радо уступамо мјесто у нашем листу овом раду; а ако који од г. г. учитеља има што примјетити, с које било стране, драговољно ћемо примити, ако буде довољно обра-
у.

А) За II разред.

1) *1 метар чоје вриједи 4 фиор.; колико ће се метара чоје добити за 40 фиорина?*

Примјетио сам, да код оваких рачунских задатака, по мојем убјеђењу, гријеше многи наставници, па и они наставници, који издају штампане практичне поступке при настави у рачуну; с тога сам наумио овдј изнијети мој начин предавања при решавању оваких задатака. Дијете, послје ваљаног очигледног предавања, лако може схватити и појмити, да је 2 од 1 веће два пута, 4 од 1 четири пута, и т. д. и да — рецимо — 4 метра чоје или платна вриједи четири пута више од 1 метар. Тако исто дијете лако појимље, да је 4 до 2 веће два пута, 8 од 2 четири пута, и т. д. и да 8 метара чоје вриједи више од 2 метра четири пут. Мало теже, али опет доста лако, дијете схваћа тражење јединичне вриједности, у случају, кад није број, којег се вриједност тражи, без остатка дјелив с бројем, којег је вриједност позната. И, обратно, дијете на исти начин схваћа, да је 1 од 2 мање два пут, 1 од 4 четири пут, и т. д. и да 1 метар вриједи мање од 4 метра четири пут; схваћа, да је 2 од 4 мање два пут, 2 од 8 четири пут, и т. д. и да 2 метра вриједи мање од 8 метара четири пута; зна и узрок томе уз правилно претходно очигледно и разумљиво предавање. Али у оваковим задатцима ученицима иде мало теже разумијевање, особито уз начин предавања неких наставника.

Неки учитељи приступили би решавању овог задатка на овај начин:

Шта вриједи 1 метар? (4 фиор.). Хоће ли се за 40 фиорина купити више него 1 метар? (Хоће.) У колико пута више? колико се пута 4 садржи у 40). Којим ћеш рачуном тај задатак изградити? (Дијелењем). Шта ћеш дијелити на што? (40 фиор. на 4 фиор.), и т. д. те доведе ученика до тога, да дијели 40 фиор. на 4 фиорина.

Дијете задатак сврши и добије у количнику број 10. Јест, али шта је ово 10? Ко таквим начином решава овакове задатке, мора појмити, да је ово 10 метара, а тако исто и дијете, пошто недостаје претходног правилног рачунског разјашњења. Пошто би се на овај начин приступило решавању ове задаће, ја бих прије подраумио, да ово 10 није 10 метара, већ 10 фиорина; јер се дијели 40 фиорина на 4; а познато је, да број у количнику претпостављати мора оно, што и број у дјелимку, јер се дјелимак дијели на онолико равних дијелова, колико их дјелитељ показује; дакле, ако дјелимак представља фиорине, мора и количник представљати фиорине; ако дјелимак означава метре, мора и количник означавати метре, и т. д. —

Сматрајући ово за неправилност, која неповољно утиче на разумијевање и појимање код дјеце, износим овдје мој начин предавања и решавања оваких задаћа рачунских.

Пошто се задане рачун, приступа се решавању на овај начин:

Шта је познато у овом задатку? (Познато је, шта вриједи 1 метар). А шта се тражи? (Тражи се, колико ће се метара купити за 40 фиорина). Шта вриједи 1 метар? (4 фиор.) Хоће ли се за 40 фиор. купити више, но 1 метар? (Хоће.) Кад би 1 метар вриједио само 1 фиор., колико би се метара купило за 40 фиор.? (Купило би се 40 метрова). Али хоће ли се за 40 фиор. купити 40 метара, кад један метар вриједи 4 фиор.? (Неће се онда купити за 40 фиор. 40 метара, него мање 4 пута). Зашто мање 4 пута? (Зато, што су 4 фиор. виша од 1. фиор. 4. пута, а што више вриједи 1 метар, то ће се мање метрова купити за исту суму новца).

Дакле, који ће се дио од 40 метрова купити за 40 фиор. ? (*Четврти дио од 40 метрова*). — Овдје сљедеће усмено рачунање, али, ради бржег рада, прелазим одмах на писмено рачунање. — Којим ће се то рачуном дознати ? (Дијељењем). Шта ћеш дијелити на што ? (40 метара на 4.) Који ћеш број дијелити ? (40 метара). — Пише га — Кроз који ћеш број дијелити ? (Кроз 4) — Пише га ; па онда изврши дијељење, и добије у количнику разумљиво 10 метара ; јер се овдје дијели 40 метара на 4, а не 40 фиорина на 4. Те отуд и количник представља оно, што и дјелимак, т. ј. *мешре* : а не *фиорине*.

Овдје се изоставља потанко рашчлањивање дијељења, будући тонијесам нагласио ни у самој теми, и будући би то сасма преопширно било.

Да би утврдио и посвједочи овај начин, као правилан, а први прогласио као нетачан и доста нејасан пријемљивости дјецe, то ћу овдје изнијети задатак, који ће ствар разјаснити. Замислићу мјесто првог задатка овај :

2) *Неко купи за 46 двадесетака уља, килограм по 4 двадесетака ; колико је добио свега килограма ?*

По првом начину предавања ових и оваквих рачунских задатака до било би се толико килограма, колико се пута садржи 4 у 46 двадесетака. Остало би још 2, које, кад би по истом подразумевању било двадесетаци, морало би се претварати у десетакe и новчиће, као своје ниже наименовање, па онда дијелити ; али их оставити неподјељене, пошто се не могу употребити у количнику као разломак, јер је то пешто много, а није ни прописано „наставним планом“ ни за III разред, а још мање за II разред. Оставити их неподјељене није разлог, јер се од њиховог дијела добија у количнику доста лијепа сума, и штетно је по саму дјепу, јер се навикну остатке сматрати, као битне ствари, и што баш добро не изгледа за кућну економију и остало газдинство.

И овдје је мој начин сличан првом. Изагледању жељеног броја приступа на овај начин :

Шта је познато у овом задатку ? (Познато је што, вриједи 1 кг. уља). А шта се тражи ? (Тражи се, колико ће се килограма уља купити за 46 двадесетака). Хоће ли се за 46 двадесетака купити више или мање него 1 кг. уља ? (Хоће више.) Кад би 1 кг. вриједио 1 двадесетак, онда колико би се килограма купило за 46 двадесетака ? (Купило би се 46 килограма). Али хоће ли се купити 46 килограма уља за 46 двадесетака, кад 1 кг. вриједи 4 двадесетака ? (Неће по мање за четири пут). Дакле, који дио од 46 килограма ? (Четврти дио). Како ћеш изнаћи четврти дио од 46 килограма ? (Кад се подијели 46 килограма на 4). Који ћеш број дијелити ? (46 килограма). Кроз који ћеш број дијелити 46 килограма ? (Кроз 4). — Дијете пише и ради. Пошто остану 2, онда учитељ пита : Шта си оно дијелио ? (46 килограма). Дакле, што је то 2, те је остало неподјељено ? (Ово су 2 килограма). Шта ћеш од њих радити, да би и њих могао подијелити ? (Претворићу их у декограме) — Дијете претвара и свршава дијељење, те у количнику добије 11 килограма и 50 декограма.

Очита је ствар, да је овај начин не само правилнији, већ и дјечи појмљивији, лакше схватљивији и разумљивији. Правилност или истинитост добивеног количника потврђује рачунска проба, кад се помножи дјелитељ, као јединична вриједност, са количником, као бројем, којему бисмо вриједност тражили.

Остатак код оваквих именевања, као што су овдје килограми, може се претварати у нижа своја именевања, те се дијелити; али код таквих именевања, која су по својој особини нерастворљива, остатак задржава именоване, које је представљено у задатку; али дјелимак не, него носи оно именоване, које је добио помоћу рачунског развијања, као што је горе наведено, а тако исто и количник, који је, као дио дјелимков. За примјер именована нерастворљива остатка, навешћу овдје један задатак:

4) *Колико се гомилица може од 42 ораха направити, да у сваку гомилицу по 5 ораха дођу?*

Шта је познато у овом задатку? (Познато је, колико ораха дођу у 1 гомилицу). А шта се тражи? (Тражи се, колико ће се гомилица направити од 42 ораха). Колико ораха долази у 1 гомилицу? (5 ораха). Колико би се гомилица направило од 42 ораха, кад би у 1 гомилицу долазило по 1 орах? (Направила би се онда од 42 ораха 42 гомилице). Али хоће ли се направити 42 гомилице, кад долази у свакој гомилици по 5 ораха? (Неће се направити 42 гомилице, него мање у 5 пута). Дакле, који дио од 42 гомилице? (Пет дио). Како ћеш изнаћи пет дио од 42 гомилице? (Кад подијелим 42 гомилице на 5, или на пет једнаких дијелова). Који ће се број дијелити? (42 гомилице). Кроз који ће се број дијелити 42 гомилице? (Кроз 5). — Дијете пише и ради, те добије у количнику 8 гомилица, а у остатку 2, које је, представљајући гомилице, нерастворљиве природе. Ова 2 у понављању задатка, т. ј. пошто се радња изврши, дијете спомиње 2 ораха, а не 2 гомилице; јер ово два представља 2 гомилице по 1 орах, дакле 2 ораха, као што су и у дијелнику 42 гомилице претстављале по 1 орах, т. ј. 42 ораха. Ово 2 сматрају се 2 ораха, који нијесу могли потпуно бити 1 гомилицу од 5 ораха.

4. *Колико се свијећа добије за 42 новчића, кад 1 свијећа вриједи 7 новчића?*

Колико би се свијећа купило за 41 новчића, кад би 1 свијећа вриједила само 1 новчић? (Купиле би се 42 свијеће). Али хоће ли се за 42 новчића купити 42 свијеће, кад 1 свијећа вриједи 7 новчића? (Неће се купити 42 свијеће, по мање за 7 пута). Дакле, који дио од 42 свијеће? (Седми дио). Како се тражи седми дио од 42 свијеће? (Када се подијели 42 свијеће на 7). Који број треба дијелити? (42 свијеће). Кроз који број треба дијелити 42 свијеће? (Кроз 7). — Дијете пише и ради, те добије у количнику 6 свијећа, као седми дио од 42 свијеће.

5. *За 1 фиорин купи се 4 килограма вина; за колико ће се фиорина купити 85 килограма вина?*

За колико би се фиорина купило 85 килограма вина, кад би се за 1 фиорин купио само 1 кг.? (Купило би се 85 килограма за 85 фиор.). Хоће ли се 85 килограма вина купити за 85 фиор., кад се за 1 фиорин купи 4 кг.? (Неће се купити онда 85 килограма вина за 85 фиор., него за мање фиорина у 4 пута). Дакле за који дио од 85 фиорина? (За четврти дио). Како ће се изнаћи четврти дио од 85 фиорина? (Кад се подијели 85 фиорина на 4). Који ће се број дијелити? (85 фиорина). На који ће се број дијелити 85 фиорина? (На 4). — Дијете пише и ради, те добија у количнику 21 фиорин, а остане му неподијељен још 1 фиорин. — Шта имаш за дјелимак? (85 фиорина). Шта си добио у количнику? (21 фиорин). Шта ти је остало неподијељено? (1 фиорин). Шта ћеш чинити од њега,

да би га могао подијелити? (Претворићу га у новчиће). — Дијете претвори 1 фиорин у новчиће, па дијели и добије у количнику 25 новчића; те свега добије у количнику 21 фиорин и 25 новчића. Дакле, 85 килограма вина купиће се за 21 фиорин и 25 новчића.

У рачуници II. разреда налази се овакових задатака врло мало; али пошто их има, држао сам за нужно, неколика од њих овдје израдити и по овом начину предавања разјаснити, да би што-год користило оним учитељима, који су се при изради и начину предавања оваких задатака више држали погријешног и дјечи неразумљивог правца. По овом правилу предавања дају се и остали слични задатци израдити, који се односе за II. разред. Треба опрезно пазити, да се не би у ову врсту задатака и у овај начин предавања уплели и они задатци, који се својим карактером предавања и израде далеко разликују од горе наведених.

(Наставиће се.)

Р А Д

Књ. Црног. школске комисије.

Књ. Црног. школска комисија, према распису од прошле године, добила је већ на оцјену неколико школскијех уџбеника у рукопису. Међу осталијем прегледано је и комисијом одобрено дјело „Теорија књижевности (теорија слога, прозе и поезије,) што је саставно за своје ученице Дјевојачког Института Царице Марије и ученике Гимназије и Богословско-Учитељске школе наставник Јов. Венава. Дјело је већ предато у штампу. Доготовљен је већ и „Землопис Крајевине Црне Горе“ за I I р. основне школе од Ђ. Поповића и Ј. Рогановића; а тако и *Буквар*. Међу осталијем комисији су стигли још: *Историја српске књижевности, Познавање и његовање човјечијег тијела* и двије *Геометрије*. По сад ћемо редовно извјештавати наше читаоце о раду комисије. За сад доносимо шљедећи реферат члана комисије М. Ковачевића.

Реферат о „Геометрији“ уџбеник III-ег и IV-ог разреда за црногорске основне школе, написали 16/II 1895 г. Н. Н. и Н. Н.

Ријешењем ове славне школске комисије, предато ми је у натпису означено дјело за наше основне школе, да о њему донесем своју оцјену. Пошто сам га прегледао, част ми је поднијети своје мишљење о истом комисији.

Речено је дјело подијељено на три дијела, то јест, I-ви дио „основни појмови,“ којем је сврха, да аналитично-синтетичним начином даде дјечи појам о простору, тијелу, површини, линији, тачки, углу, рогуљу и слици (фигури) геометријској, а при крају истог налази се и подјела геометрије.

II-ги дио, „облици у равнини,“ оснива се на синтетичном начину излагања; овдје се даје појам о тачки, правим и кривим линијама, угловима, свијема врстама фигура праволинеалних и о кругу, а такође се изналази и површина појединих фигура.

У III-ћем дијелу „облици у простору,“ истом се методом, као и у другом (II) дијелу, тежи да даде појам о разним основним облицима у про-

стору, са равним и облим површинама, и најпошље се код сваког појединог тијела објашњава изналазак површине и запремине истог, дочим је код другог дијела изналазак површина на по се груписан.

Подјела је према горенаведеном лијепо удешена, а материјал је изабран преко довољан и *одвећ велик*, за употребу у III и IV разреду; објашњење појединијех одјељака дијелом је доста добрим редом изложено; — оснива се на очигледној настави, и тежња је, да се развијајућом методом, од познатога к непознатоме, објашњења изложје, у чему се помоћу удешених питања довољно цијељ постижава, премда би требало много скруполознији бити, како при избирању истих (питања), тако и при излагању њиховом. Иза питања долазе задатци, који могу бити решавани било писменим, било усменим начином. Мишљења сам, да питања и задатци буду удешени тако, да занимају дијете, да нијесу одвећ сухопарна и изведена просто и буквално из преднаведеног објашњења, исцрпљујући га цијела тако просто. Добро би било, кад би се на посредној основи, на предобјашњено, задавала и питања и задатци. Ово истина није свуда за дјецу подесно, али на мјестима гдје је то могуће, не треба пропуштати прилику.

Изражавање је већином схватљиво, али на појединим мјестима се заплијеће, особито гдје су употребљене уметнуте реченице, које и ако дају снагу говору, доста пута могу лакоту схватљивости смисла да прекину код дјецe, с тога сам мишљења, да се оне у дужим периодима изоставе, бар у сеновној школи.

Начин изражавања у математици особити је, као и за сваку другу науку, и састоји се у строгом и нужном употребљавању ријечи; тај стил математични треба да је једноставан и постојано размјеран у цијелом дјелу, дакле није допуштено упуштати се негдје дуже, негдје краће (разумије се увијек у саразмјеру ствари, о којој је ријеч) у описивању нечега, већ у за то потребитим границама; нека општа скраћена тачност треба, како из самих израза, тако и из цијелог дјела да провијава.

Први дио почиње са давањем појма о простору, ово по моме мишљењу, а још као почетак у геометрији, нема смисла, пошто се ни у једној мени познатој геометрији, било за средње, било за основне школе, не почиње са објашњењем одмах, што је то простор, питање, којем још дефиницију као и ону о времену филозофија, а на по се метафизика није још дала. Дакле оно, што нема своје дефиниције, врло се тешко директним путем објашњава, за то сам мишљења, да је боље почети са показивањем једног правилног физичног тијела, на пр. коцке, у којој је све усредеређено, што дјеца морају научити из геометрије, па са објашњења физичног тијела доћи постепено и неосјетно на давање појма о геометријском тијелу, а средством израза *запремање мјеста*, које може служити као мост до давања и добијања појма о простору, и ово питање лако ријешити. Дакле, све што је казано на овој основи, на којој сам убјеђен да дјеца неће никад добити тачно математични појам о простору, мора да отпадне и да се замијени другим, лакше схватљивим начином излагања. Такође и дијељење простора није математички тачно, јер између математичног израза и смисла, и обичног говора и смисла, много пута постоји грдна разлика.

Осим овога што сад наведох, наишао сам на слиједеће омашке и нетачности математичне, језичне и т. д.

Стр. 2, 18 линија оздо: питање је непотпуно на крају објашњења о тијелу, хтјело би се доћи до изједначења појма о простору заузетом једним

физичним тијелом, са тијелом геометријским; ало посао не испада за руком на оној основи, с којом се почело у почетку; — ток је метода добар, али је требало почети, као што сам мало час навео.

У објашњењу површине ријеч *простор*, повторава се неколико пута, што грдно звучи у математичном излагању; оваквих повторавања има и на другим мјестима, али се могу лако поправити.

Зашто се не би лакше и краће изразило на пр. ово: „Сва тијела немају једнаке површине, на пр. столу, зиду, табљи и т. д. површине су равне, и све такве површине називају се *равне*; а пећи, капи, лопти, јабуци површине су неравне и све такве површине називају се *обле*“. Зар се све ово не би могло изразити краће?

Овдје ријеч *неравне* није сходна, пошто не одговара у потпуности изразу обло, јер може се нешто казати да је *неравно*, а да и не буде обло.

Од 12 линије до 8 озго, овдје је преписано буквално из геометрије Мите Поповића; ово хоћу само да напоменем.

Код објашњења о тијелу примјери нијесу добро изабрани, пошто се наводе само шупља физична тијела: боље би било навести прије пуна тијела, па онда шупља, јер имајући иста неки простор собом заграђен, дјеци тешко мора пасти на ум тачни геометријски појам о таквијем тијелима.

Већином је узет материјал из геометрије Мите Петровића за средње школе; скраћен са на неким мјестима измијењеним редом, само што излагање и објашњење тежи да отпочне увијек са најближих ствари, које су око дјеце, а то је једна од добрих страна овог дјела, и која га највише препоручује.

Иза објашњења о тачки налази се једно питање, које је неумјесно, то јест: „Зашто тачка није површина или линија?“

Код објашњења о углу каже се: да линије, које сачињавају угао обухватају простор, — ово је апсурдум, пошто није могуће да то учине двије линије, јер сваки дио простора у геометрији је тијело.

Излагање о подјели геометрије могло би се све у много краћем облику исказати.

У овом првом дијелу, осим тијела, површине линије и тачке уведено је и објашњење угла линеалног, угла међу равнинама, рогља и фигуре, то у другим геометријама нијесам видио, али пошто је zgodно да се дијете упозна још у почетку са неким облицима у простору, с тога се то може сматрати опет као нешто добро у овом дјелу.

Прелазећи на други дио ове књиге, одмах сретам погрешку: линија се *простире*, — што није могуће.

За слику, која представља метар, могло се казати да је десети дио метра, пошто је говор и о милиметрима, који код овакве слике као *метра* не излазе представљени.

Израз: *у равним правцима*, — нема ни смисла ни мјеста, јер ма у ком правцу повукли двије праве линије из једне тачке, оне увијек стоје у од њих образованој равнини.

Код подјеле углова добро би било да се **R** помене тек код објашњења о правом углу, а не прије, јер овдје пада као изненада без икаквог предпредходног ослонца.

На стр. 21 код троугла, казато је за пуштане висине *права*, а треба управна (перпендикуларна) на основицу.

Код четвороуголника и троуголника употреба *оштог четвороугла*

и *опишног троугла* сувишина је, а особито пак у једној геометрији за основне школе.

Код објашњења о троугловима почиње се од равностраног троугла, а код објашњења о четвороуглу од неправилног четвороугла (трапезоида). мени се чини да се треба држати при изради једног дјела особито математичног, па било то и за основне школе, увијек једног начела, то јест у овом случају почети или од неправилних или од правилних фигура на оба мјеста; овдје се не може преbacити да треба гледати како је за дјецу лакше, јер су оба случаја што се тиче лакоте једнака.

На стр. 25 лин. 7 оздо, изражено је: *устравна спуштена на основицу*, — то није довољно, јер треба казати и одакле је спуштена.

Боље би било и досљедније, а и схватитивије, да се објашњење о количини степена, којег има збир углова у фигурама, почне од правоуглог четвороугла, а не од троуголника, јер код овог другог не може никако бити оне очигледности за доказ тога као код првог, пошто овдје можемо ту очигледност извести лако помоћу правоугла, који може служити за основу у овоме, па онда дијелећи дијагоном четвороуголник на два дијела, испада очигледно, да троуголник мора имати 180° , као збир његовијех углова.

Израз *коси угао*, који је овдје употребљен, а такође и у геометрији М. Петровића, мњење сам да нема смисла, пошто о таквим угловима није још нигдје у овом дијелу, као ни у Митином било говора ни објашњења, а пошто таквијех углова не постоји, те треба их ни помињати.

Стр. 30 лин. 15 озго, мјесто 180° треба 108° .

Стр. 30 лин. 12 оздо, треба пред **В** или одма послије казати број слике о којој је говор.

Код објашњења о кругу употребљују се два израза: *круг* и *кружна линија*; овдје они изгледају као синоними, па пошто су тако узети зашто би се на једно исто мјесто у близу оба употребиле, а ако нијесу синоними, но круг значи нешто друго, онда би му требало дати објашњење, да се разликује од кружне линије.

Свака тетива не дијели круг на *двје половине*, већ само кад је узета као дијаметар, и ако је ниже казато *двје равне половине*, за случај *дијаметралне тетиве*, ипак су по моме схваћању *двје половине*, па биле или *равне* или само *половине* једног цјелога тијела или фигуре, увијек међу собом једнаке. С тога у првом случају мјесто *половина*, треба употребити ријеч *дио*. —

Кад год се почне говорити о једној слици геометријској, *за себе*, треба јој увијек дати означење са првијема словима азбуке, почињући од А у сваком случају, а не са ма којијема, и то још у једном дјелу геометријском.

Код изналажења фигурних површина, стр. 40, казато је, како се од ромба начином претварања истим као и од ромбоида у правоуголник, добија квадрат; ово је једна нетачност геометријска, пошто се и ромб сличним начином претвара у правоугаоник њему по површини раван; претварање пак ромба у квадрат, друкчије се извршује, дакле, све што је на тој погрешној основи казато мора да отпадне.

На страни 45 налази се питање: „Шта је средиште правилном многууглу?“ У овоме питању нема досљедности, — боље би било казати *које је или гдје је средиште у правилном многууглу*.

На стр. 46 постоји питање: „Колика је површина у правилном шестоуглу, коме је једна страна дуга 6 метара, а *висина једног троугла* 4 м.“

Овдје као у једном питању није тачно задато: „а висина једног троугла,“ требало би унапријед казати у објашњењу о многоуглима, како се зове та висина, па је по имену казати, а не спомињати троугао, што нема смисла.

На стр. 47 у задатку 1) пита се: Једно језеро има у обиму 360 м., а острво у њему 60 м.; колика је површина јез. Ово је питање непотпуно на основу предобјашњено пошто није напоменуто да језеро има облик круга, јер ако га узмемо случајно да нема облик круга, онда је питање и апсурдно, пошто ни једно језеро нема облик правилног круга, а тагође ни острво у њему, јер једно језеро може имати више од 360 метара у облику, а острво много мање, па ипак да му површина буде мања од једног језера, којему је обим мањи, а онај већи. Питања у геометрији треба увијек да почивају на правилно-геометријској основи.

Овај II дио ове геометрије, изузимајући наведене омашке и нетачности прилично је добро и схватљиво изложен, према методичном току, којег су себи аутори узели за основу. Такође, гдје се говори о нашим мјерама домаћим служи на добит истоме дјелу.

Трећи дио, као што у почетку наведох, говор о облицима у простору, овдје, у колико ми се чини, има и сувише материјала за дјецу, која свршују само 4 разреда основне школе, за то бих нашао за добро, кад би се искључио изналазак површине и запремине код тијела, а особито пак округлијех, јер и ако ствар изгледа врло лако, може код дјеце да изазове конфузију, пошто дијте тешко да може схватити *штогод о неограничености*. Ово би врједило и за изналазак површине круга. Кад би код наших основних школа била још три или бар два разреда више, онда бих се сагласио да одобрим узети материјал.

Гдје се говори о постанку површине и тијела, дефинисање није потпуно, јер није ограничено кретање линије и површине, с тога оне могу по изложеноме опет да образују само дужу линију или већу површину, то јест, није казато за линију, да ако је краћемо у свијем правцима, *осим у којему се траже*, а за површину, *осим у којему се простире*.

Такође гдје се говори о постанку коцке, није тачно геометријски изражено, јер површина која се креће може да се *диже* и у косоме правцу, што *није искључено*, с тога мјесто коцке можемо да добијемо и косу призму.

Стр. 50, мјесто *угао међу линијама* треб рећи *угао међу ивицама*, пошто имамо већ посла са стереометриом, јер би настала збрка, кад не би смо на употребу њој сличну пажње обраћали.

Стр. 51, питање: „Колика је површина коцке? није умјесно, јер у овом случају питање треба да је одређеније.

Такође то врједи и за питање на истом мјесту: „Што је кубна садржина коцке.

Стр. 51, треба рећи: ако *троугласту површину*, а не слику троугоника и одигнемо и т. д. пошто опет долази неумјесно мијешане са планиметријом.

Стр. 52, линија 9 озго: кад се покреће линија сама собом, нужно је одредити и како, због већ наведених разлога код постанка површине и тијела.

Стр. 52, линија 9 оздо: четворострана призма може бити и да и нема квадратну основицу, у овоме случају има особита врста призме са квадратном или паралелограмском основицом, којему су стране бочне паралелограми, а зове се паралелопипед, који може бити кос или прав.

52 стр, питање 2) треба казати: нека рупа, која има облик призме, јер може бити и обла.

55, Стр. Објашњене о постанку пирамиде, није као за лако схватљиви начин изабрато, јер тешко мора то бити разумљиво за дјецу; боље би и довољно било казати и објаснити, какво је тијело пирамида и из чега се састоји, ово нека вриједи и аа друга тијела.

Требало би да су нацртате слике, како за косу призму тако и за косу пирамиду.

Не добијају се двије *полукугле* ма како једна равнина пресијече једну куглу; овдје се учињела иста погрешка као и код круга, кад га тетива дијели.

Стр. 64, Употреба ријечи *нормално* могла би изостати, пошто није до сад ни објашњена.

Стр. 66. Потоњи задатак треба да је математичнији, а могао би се узети онакав као што је у М. Петрвића Геометрији без измјене, или може се најпослије изоставити или замијенити другијем.

Кад би све означене примједбе према наведеноме биле попоправљене у смислу, као што сам се трудио да им разложно дам основе, онда би ово дјело могло постати један од најбољих уџбеника за основну школу, јер није узето објашњене појединијех дијелова *с општег гледишта*, као код других геометрија, већ почиње свако са најближих ствари, које се налазе око дјете, и које они добро познају, те тако на основу њих могу доћи до схватања ствари, која су им објашњене. Изузимајући наведене погрешке, и друге примједбе, остало је све у доста добром реду, и види се да су писци довољно труда уложили у један посао, који је доста тежак, стога, и ако не могу препоручити дјело овакво како је да га ова Сл. комисија у своји и прими као уџбеник, ипак бих јој препоручио да иста преко повјереника двају ауктора Г. Ђ. пресједника комисије охрабри исте да истрају у раду, јер ће су мало труда моћи надокнадити све што недостаје. Оваквим ћемо начином најприје доћи до добрих, у којијема смо са свијем оскудни.

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1893—4.

(Саопштава се у изводу).

Ревизор: М. Лековић, учитељ.

3. Школа у Бољевиће.

Испит је држан 23 Јуна 1894 9¹/₂ сати т. ј. од 6¹/₂ јутро до ¹/₂ по подне, и од 3¹/₂—7 по подне. Идућег дана свршен је писмени рад ревизије и обављено благодарење у саборној цркви.

Школа је троразредна с: II, III и IV-им разредима. С почетка године уписано је било 49 ученика-ца. Међу њима је само један римокатолик, а остали су сви православни, и четири женске такође православне. Сви осим двојице присуствовали су испиту и били испитани. Она двојица осутни су били један искључен због слабог владања, а други болестан. Повторавали су исти разред само два у II-гом раз. због неспособности.

Укупни годишњи успјех о испиту показали у:

II-гом разреду	више врло добар
III-ћем	” више врло добар
IV-ом	” одличан

Чистоћа школе, ношња и држање ђеце врло добро.

Дисциплина у све разреде одлична.

Показало се, да су сви наставни предмети разрађени по обиму и каквоћи, као што се захтијева наставним планом.

Школски рад отпочет је 12 Октобра; јер је ранијем почетку спријечила смрт мјесног надзорника протојереја Вука Пламенца, и припрема к увођењу четвртог разреда изнова, послје толико година од кад овога овди није било Рађено је дневно, по учитељевоу казивању и биљежењу, зими 5, а љети $6\frac{1}{2}$ —7 часова. А радних дана дуж школ. године учинио је 163. И сваког дана при раду био је међу ђацима нити их је саме остављао.

Држао је два редовна родитељска скупа, на којима је истицао најпрече потребе тичуће се ђака.

Повећих шетња — излета са ђацима учитељ је учино 8. Од ових један на Илино Брдо, с осталим школама нахије, на доглед мору и већем дијелу Црне Горе, с определијељеном сврхом очигледног посматрања природе и мјеста.

Похађање школе са стране ђеце било је добро; а тако и мора бити, ђе, као овди, родитељи школују ђеду с тврдим увјерењем у неопходности школовања.

Одговорни учитељ је за све разреде Лука Јововић. Постављен је за привременог 1884, а за сталног сједече 1885 године. Способности су му подједнеко добре за све четири основна разреда. Владање и држање његово у школи потпуно је досљедно; а изван школе у све вријеме може се цијенити по томе, што сви без разлике и у свему фале га. Трудолубље му је непоштедно, а воља према дужности добра, ка што се дало виђети по његовоме раду. Искључиво му је занимање учитељска дужност, помимо које нема никаквог занимања.

Образовање је добио у основној школи, коју је на Цетиње свршио редовно и у прогимназији Цетињској, коју је такође с похвалом прошао.

Ови учитељ својски се труди, да по упуствима дидактике определијел наставни материјал и средства, а тако исто и методички начине, којиме ће их лакше примијенити ђацима. Према овоме старао се да навикне ђаке на самостално правилно мишљење, што се могло опазити по његовим писменом задаћима и по стављању пригодних питања. Да бих му прозрео у колико је обраћао пажњу на образовању ђеци ваљаних карактера, давао сам сходна питања о карактерима лица из српске историје и приповиједака. Тијем сам увидио, да је учитељ обраћао на то довољну пажњу и вјешто је бирао средства да у ђеци буди љубав к узвишеноме и племенитоме, а ненавист к свему, што је ниско и недостојно поштена човјека.

Тјелесне казни употребљавао је врло мало или скоро ни мало. Наставао је да дјелује на ђецу моралним опоменама, читајући им крајем мјесеца биљешке о владању јавно, и нудећи их одма по учињеном изгреду или погрешки, да дотично дијете само призна и осуди у свом преступу.

Учитељ је квартировао већином код куће, и ту сам му ситнији примјетио као погрешку, усљед које су се једино подкрајски околност

недостатци у његовом наставном и васпитном раду. На ово сам му изјавио своје мњење: да није све једно предусретати код школе ђаке сваког јутра и одпоздрављати пратећи их од школе сваког вечера и одлазити и долазити уру доцније, а полазити уру раније, представљати ђацима својевољно разилажење по домовима и сусретање код школе; које је морало бити, пошто је учитељу за уру и више удаљена кућа од школе.

Осустава од школе, ка што сам учитељ каже, учинио је 10: од њих 7. због слаба здравља, а три по домаћим потребама. У оба случаја имао је замјеника у школ. раду.

Протоколи: дневни, годишњи, прихода и расхода школ. у добром су стању и уредно су вођени; протокол кореспонденце, летопис, инвентар, учитељ је сам увезао и редовно водио.

Школски приход је прирез уз држав. дацију 2% процента, који је тачно скупљен и изнио је ф. а. в. 89. и 40 н. А израсходовано је на најпрече школ. потребе ф. а. в. 91 и 25, н. које је утврђено признаницама и тачним билежењем, да је правилно и цјелисходно расходовано.

Школско здање држано је у добром реду, али је неподесно због не-сносне тјесноће како самог зданија тако и дворишта његова. Простор зданија износи 94 $\frac{1}{2}$ куб. метра, те и при овогодишњем котигенту ђеце, који није колико може и има да буде, није падало ђака по само 1.97 кубич. метар. Општина ова, коју састављају три племена: Бољевићи, Године и Лимјани, увиђели су већ ову неагоду, и одлучили су рад о зидању новог школ. здања и на новом мјесту, израдивши предходно одобрење на то врховне просвјетне управе. А да се не би спречавало школ. редовном раду док нова приспије, предложено сам да се учитељски стан, пошто и онако не послују, сједине унифицир. у влоцивши само препрату која их дијели.

Од учила овди се има: писмарица, рачунаљка, метар, термометар, глобус, мапе: Црне Горе и Европе геометријска тијела, природопис, Шрајберове слике. И то све у доброме стању; и употребљавано је досљедно према потребама, а руковато је с њима опрезно и марљиво.

Баште овди нема, нити је било згоде имати. Пријепрека, које би спречавале редовни школ. рад није било.

Племен. капетан Марко Клисић био је наклоњен к извршењу школских потреба, за које гођ би позват био.

Мјесни надзорник г. командир Јован Пламенац одзивао се у дужности према школи у свему одлично. И све што је у интерес школе овди рађено, рађено је по школ. законнику.

У колико се дало виђет, овди су наклоњени к школи старјешине па и сви општинари. Особито овоме предњачи госп. Сердар Саво Пламенац, који сваком даном приликом показује наклонаст и буди вољу на рад учитељу и ђацима.

Примједаба каквик овди није се имало чинити. Напротив изјавио сам признање, да ми се допада: усцјех, рад учитељев и односи к школи старјешина општине и других опћинара.

4. Школа у Кривци, у Крајини.

Испит је држан 26 Јуна 1894 г. Почетак испита у 9 часова јутра до $\frac{1}{2}$ часа по подне, па од 3—7 по подне. Писмени рад ревизије обављен је идућег рада. Школа с три разреда: I, II и III-ћим разредима.

С почетка године уписано је било само 33 ученика; од којих су три

римокатолици, а толико их је било и при испиту. Испитивани су били из сваког предмета по 3—5 ученика у сваки разред. Повторавали исти разред 2 учен. у I раз. и 2 у II разред.

Изостало се по обиму прама захтјевима наставног плана из геометрије у III-њем раз. земљописа, историје и природописа њеколико у II и III-њем разреду. Као узрок овоме, учитељ је истицао одоцњено уписивање и увађање ђака у школи, и немарно одношање прама огријеву и другим потребама школе са стране старјешина.

Укупни годишњи успјех показан о испиту у:

I-вом разреду	врло добар
II-гом	„ близу врло добар
III-њем	„ више но добар.

Чистоћа школе, ношње и држања ђеце више но добро, а дисциплина врло добра.

Школски рад је одпочет по учитељевом казивању и биљежењу 15 Новембра, које задоцњење г. учитељ објасни истим одоцњењем уписивања ђеце и тијем, што су му доцно стигла ђачка учила. Дневно је радио 5—5¼ часова зими, а љети и повише. У цијелој години учинио је 170 школ. дана, у које је, каже, свагда при раду међу ђацима био.

Родитељске скупове није држао; а поучне и забавне шетње с ђацима чинио је више пута, по оближој околини. На похађање школе са стране ђеце није се жалио.

Одговорни учитељ за све разреде је Петар Ђуровић Љуботинанин. Постављен је за учитеља 1881 год. Најприје за привременог, а за тим за сталног, у којем је повјерено одрживанство пре разним школама у Држави.

Способности су учитељеве добре за сва три разреда, али се показују љепше у ниже два и млађе разреда. Владанье и држање његово у школи показало се обично, а и изван школе није се ништа слабо опазило. У мјесту поштују га лијепо. Трудољубље му је добро. Осим учитељске дужности није се пазило да се икаквом другом занима.

Образовање и спрему за учитељску дужност добио је редовним изучењем основне школе и с два разреда бивше цетинске богословије.

Начин предавања наставе усваја нови довољно успјешно, али се назира, да се није сасвим одканио и старог метода. Ово се да опазити и при читању и језику уопште, и при рачуну — одчести. Такође мало је повеће пажње требало на практичној примјени српског језика у обичном говору, који се знатно квари суејетством арбанашкога; тако исто требало веће пажње на развиће у ђеце народних појмова и народног самосазнања, пошто ова школа има бити јелементарно т. ј. осим православних има у њој и римокатолика, и пошто је у суеједству с арбанашким елементом.

Похвалу оvdје заслужује темељност с каквом су ђеца утврдили изучено, и течност, с којом ђеца исказују изучено. Учитељ је предавао довољно разумљиво, и настојавао, да ђаци правилно мисле и расуђују о прочитаном.

На образовање ваљаних карактера код својих ђака, учитељ се служнио примјерима, који се узгредно при настави тичу, узнесећи у разговору пред ђецом љупке врлине и осуђујући сваку низост — недостојну поштеном човјеку.

Тјелесне казне употребљавао је само у ријетким неопходним случа-

јевима; највише, каже, ради немарности у раду и ради међусобних ђачких свађа и тучења. А жалбе о противном није се ни одкуд јављало.

Учитељ је квартировао у школи сам. Школу је држао редовно, осим што је у току школ. године учинио 20 дневних осустава: 15 због своје болести, каже, а 5 по добивеној дозволи, које је провео на Цетицу и код куће. Цркву је похађао, кад је био у мјесту у дане кад је у дотичној служба била.

Дневни протокол овдје допуњен је и не може служити за даљу употребу; годишњи протокол добар је, а тако исто протоколи прихода и расхода школскога; за кореспонденце, летопис и инвентар, учитељ је сам приређивао књижице у које је ове приближио.

Школарина овдје ове године није скупљена. Будући је прошле године, казаше, скупљена школарина 3% процента, која је изнијела ф. а. в. 125·26. Прошле године преостало је од именовате суме за ову годину. И у све је расходовано на разне и најпрече школ. потребе ф. а. в. 111·56. По ономе што су казали да дугују, не само да не преостаје школ. новаца, но још дуга има, да се намирује школарином идуће године. А протоколе пак нијесам визирао, пошто њима рукује како приходом тако расходом кап. Луц Пала, којег у ово вријеме није овдје било.

Школско је здање и његов положај, доста сходно, но и доста напуштено, те потребује многе поправке: многе капке на прозорима поправити и намјестити, а њеке изнова начинити; такође се показало неопходимс учионицу пренијети у дијелом одјељењу доњег боја, будући је она на горњем боју тијесна и ове године при малом броју ђеце, а камоли би за наступајућу годину, кад се двојно виши број ђеце очекује. Овогодишња учионица на горњем боју пространа је тек 49½ кубичних метара, дочим одјељење на доњем боју има 60⅔ кубичних метара. За то је препоручено, да се ове неопходиме поправке учине до 15 Августа, што су мјесни старјешине и обећали учинити.

Од учила овди има: писмарица, рачунаљка, геометријска тијела, мапе Црне Горе и Европе и глобус прости, која су још у приличном стању одржана да могу служити за употребу.

Школ. баште овде нема, а имати је, трудно е у овако беземљном мјесту као што је Крњице.

Незгода које би спречавале редован рад, овдје није било.

Ову опшину састављају три племена: Крњице, Сеоца и Шестанска Краина. За Сеоца — Крњице, племен. Капетан је Нико Стевов Лекић, а за Шестане Луц Пала. Оба су они имали поједнако одношаја к школи, а можда баш с тога се и догодило, да се учитељ жалио на слабу пажњу капетана на уписивање ђеце, издавање огријева и друге школ. потребе. Мјесни пак надзорник г. командир Милош Лекић, формално је спровађао жалбе учитеље на ту и другу школ. неисправност дотичнијема капетанима. Али, нити су ови били енергични да задовоље овим жалбама, нити их је г. надзорник енергичније нудио, да задовоље школ. реду. Овако је у исте истини увукло се лабавост у шк. реду. Зачудила ме. Знајући, да је мјесни надзор. коман. Милош и да школује два своја синчића знам, да и по начелу и по интересу љуби школу и ње добростање. Најпосље, баталеони барјактар Јоко Марков Крњићанин изађе с ријечима: командир и капетан попуштају наред у школи и нешколовање крњичке ђеце а и шестанске како би се могло, — с извјесним умишљајем и за то што је

школа у Крињице. — Они раде да се оваквим начином пође на суерет, да се у Крињице школа затвори а на ње мјесто отвори у Сеоца, по предлогом тобож да овдје ђеце нема. А ја знам да их има подпун број.

Ја сам ови спор завршио исказавши своје мњење: „Висока просвјетна управа не намјерава нит ће затворити ову важну — по положају — школу, но ће дати потребно распоређење о успостављању у њој тачнијег реда. Иза тога је именовати барјактар набројо до 20 ђеце у саме Крињице за школовање наступајуће године. А колико би их се при озбиљном запту нашло у Шестане римокатоличке ђеце?

О Д Г О В О Р

Андрије Јовићевића С. М. Путнику.

У IV. свесци ове године наше „Просвјете“ изашао је чланак од С. М. Путника под насловом: „Мали додатак к описивању Манастира Мораче и Добриловине А. Јовићевића, учитеља“ — у којем писац чланка истиче моје погрешке при описивању поменутих манастира, допуњујући га унеколико са трудом и подвигом једног од данашњих калуђера око истих манастира. Најпослије примјећује, да сам у вис дизао и хвалио оног, који је и једну камару у манастиру обновио, и упозорuje ме на бољу пажњу. За то нек ми је допуштење да декорацио редака упутим С. М. Путнику. —

Г. Путниче са свим сте ми по вашем потпису непознати, и ни мало ме не дира ваш додатак мом опису ман. Мораче и Добриловине, него ми је, напротив, мило, када се е више страна принуђује тај опис, али нијесте имали право рећи, да сам хвалио и у вис дизао сваког, ко је и једну камару у манастиру обновио, јер би то било недостојно. Напротив, сваки од онијех, које сам споменуо, хвале је достојан, пошто су оно била критична времена, пуна искушења, у којима се могла одржати само велика сила, одважна воља и духовити челични карактер. Они су нам одржавали наше светиње — манастире; они су их кријепили и обнављали, истина, од ман. добара, али са тешким својим трудом и паћеничким животом. Они не проводише живот *безбрижно и немарно*, већ настојаваше бодрим очима, наклоненом вољом, трпељивошћу и истрајношћу. Они се не дадоше очајању, нити подлегоше искушењу. Старим нашим калуђерима и свештеницима припада слава и благодарна успомена, јер чуваше и очуваше, бранише и одбранише крст вјеру и народност.

Немате, брајко, право онако лакомислено рећи односно похвале наших калуђера; јер сам, чини ми се, само спомињао оне које сам налазио по разним натписима, особито дичног калуђера, узоритог Србина и одважног вођу *Архимандрита Димитрија*, који је толико заслуге учинио за ман. Морачу и Морачку нахију, да се је тешко одужити његовој сјени. Огријешо би се, ко би хтио и најмањи труп неистине о њему рећи, као и о осталим калуђерима, који до скоро у мукотрпном добу живјеше, вјерно вршећи свој свети позив на корист нашег страдајућег народа. Похвала, дизање у вис и ковање у звијезде врло је мала награда за српске старе калуђере и свештенике; дуг је велик, што им дугујемо; благодарност је неисказана, што им имамо одавати. Њихова имена са најпријатнијом успоменом записана су у срца сваког родољубивог и свјесног Србина; њихова ће имена,

с временом црквена и народна историја са златним словима писати на својим страницама. Цркве и манастири били су најтврђи бранитељи, те се народ очувао у православној вјери, одржао непокован морално, узгојио у витештву, бранећи и чувајући највеће своје светиње — аманет косовских јунака, дичних својих предака; „Крет часни и слободу златну.“ Под именом „Крет часни“ разумио је наш народ: своју православну вјеру, коју је наследио од својих предака; а под именом „слободу златну“ разумио је: своје ине, језик, народност, род и самосталан живот. Стари наши калуђери претпостављали су интересе народа сопственим интересима; нијесу марили за своје тјелесне усладе; душевно су били расположени онда, кад је био такав њихов народ; искорјењивали су свађе и мржње код народа, мирили завађене, творили су мир, а не размирице, љубили су добре и поштене, а зле и погане изводили су на пут истине и правде; нијесу били високоумни, нити су очајавали за већом влашћу; били су кротки и снисходљиви, а не пакосни и гордељиви — живот свој једино су били посветили Богу и користи свог народа; црква је била њихово занимање, а циљ: очување народа у вјери и свим хришћанским врлинама.

Свакоме бих захвалио, кад би ме с добром намјером упозорио на бољу пажњу, али вама ни мало, пошто се у вашим ријечима огледа неко незадовољство, што ја нијесам у мом опису спомињао оног калуђера, којега житије ви износите. Прије бих рекао по вашим наведеним ријечима, да ви мислите, да сам ја знао заслуге његове, па их не хтио изнијети, него што друго. Да ли је тако, или да ли ја нијесам знао, или нијесам хтио знати — то ви поуздано не знате. У осталом, ја нијесам држао, нити држим, да је нужно било похваљивати оне калуђере у ман. Морачи, који су послје последњег рата заузимали то мјесто, јер је онда црквена каса и ман. аренда подмиривала све нужне потребе и поправке манастира, без велике тешкоће калуђера; а код описа ман. Добриловине ја се тим истраживањем нијесам ни занимао. Сувише, увјерите се, да је наш Преосвећени Митрополит Г. Митрофан стекао у ман. Морачи много и много више заслуга, па сам ја, и ако је он ту био у прије и за вријеме последњег рата, површно прелазно његове витешке подвиге и неуморне трудове — које ће свијет угледати тек у своје вријеме. Па ми је за чудо, будући сте намјерни били попунити у неколико мој опис, што се ограничите на животопис само једног од данас живијех, а заслужних калуђера; што не попунисте са животом још заслужнијих, а данас живих, или већ давно преминулих, којих има пуно на броју, али који леже још у тами заорава.

Могли сте све, што знате о овим манастирима, изнијети и без икакве рјечице, увредљиво мени упућене; а не треба вам вјеровати онолико у народно предање о оснивању ман. Добриловине, пошто постоји у истом манастиру натпис, који је најпоузданији доказ: ко га је саградио и кад је саграђен.

Пола, 2. Јуна 1895.

ЦРКВЕНИ ГЛАСНИК.

Полагање темеља саборне цркве у Никшићу. III. — Никшић, 4 јула. — Његово Височанство Господар Књаз Никола I. приспио је јуче

овђе на 2 сата прије подне. С Њим је дошао Књаз Мирко, Његово Високопресвештенство Митрополит Митрофан, пресједник министарског и државног савјета г. Војвода Божко Петровић, г. Војвода Петар Вукотић, пресједник Вел. Суда г. Војвода Ђуро Церовић, г. Војвода Шако Петровић и обична свита пјидворна Њ. Височанства.

Код Књажевског Конака, под Трбјесом, дочекало је и поздравило Свијетлог Путника мјесно чиновништво и грађанство.

Послије подне Његово Височанство изволило се провести кроз варош и оближењу околину.

Данас, на 8 сати из јутра, свршено је освећење водике и темељца камена великој грађевини цркве никшићске на Петровој главици.

Његово Височанство имајући намјеру подићи видими споменик побожности Своје и Свога народа, из благодарности према светој православној вјери, која је штитила и кријепила надом овај шањени народ кроз све петсто-годишње патње, — ријеши подићи једну велику Богомољу на Петровој главици у Никшићу.

Та значајна одлука учињена је на Ријеци Црнојевића у прољеће 1887. Ово знатно ријешење побудило је грађане никшићске, те су одмах послали једну депутацију од 30 људи, који су ишли и благодарили Господару за овакво милостиво почаствовање милог Му Никшића. Спрема је одмах чињена на Петровој главици, под надзором ондашњег гувернера г. Војводе Шака Петровића.

Мјесто, на ком се имала ова грађевина подићи, угледно је; али, по плану Др. Слада, сам се брежуљак морао снизити за 3—5 метара, док је добило потребан простор. Иза тога наступиле су и неродике у држави, а уједно преча је потреба изазвала грађење пута од Бара Виру, од Ријеке к Подгорици, од Плавнице к Никшићу, као и велике грађевине Царева моста.

Прије три године долазио је из Петрограда архитект Преображенски, који је учинио нацрт ове грађевине. Лањске године, у ове дане, дође Господар, да овој грађевини постави темељ; али, по савјету инжењера Ђукановића, темељ се није могао поставити камењем, које је било приправљено. Услед тога дата је наредба, те се са Корчуле и из Приморја добавило више искусних тесача и камен се на неколико мјеста у околици вадио, тесао и спремао за овај срећни почетак.

На узвишено мјесто, гдје се црква подиже, излазе три колека пута, поведени од запада к истоку на округлину око главице; са западне стране пење се пјешнице уз три пута по петнајест скалина. На том уласку сада је подигнута велика триумфална капија, а на два приступа источна друге двије капије, све окићене зеленилом и барјацима.

Освећење водике обавио је г. Митрополит са осам свештеника. Кад је водика освећена, г. Митрополит дао је Господару један крст и пошао пред њим, те га је поставио на мјесту, гдје ће бити света трпеза; па је Његово Височанство спуштио камен темељац уз пуцњаву топова са града никшићског. Пислије тога Господар је изговорио значајну бесједу, која је поздрављена опет пуцњавом топова и дуготрајним бурним клицањем: „Живио!“

Народа је било толико, да је кропљење водиком трајало близу једнога сата. Послије тога, дато је на Петровој пјаци пиће војсци и народу.

Храм је посвећен Светоме Василију, Острошком Чудотворцу, великом

заштитнику српскога народа, који је својим чудесима окупљао Србе без разлике вјере из свијех српских покрајина пред својим Ћивотом, гдје су се браћа брацким састанком и разговором тјешила и кријепила у најцрња времена. (Глас Црногорца)

Канонична посјета Његов. Високопр. Митрополита Митрофана.
Послије освештања темељца камена никшићске цркве Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Митрофан отпутовао је даље по Црној Гори у каноничну посјету. Пошавши преко жупског манастира и Јаворка, дошао је у Пиву, гдје се неколико дана бавио. Одатле је пошао планином Пивском у Доње Црквине, гдје под Соколом, Херцег-Шћепановијем градом, налази се старинска црква, коју је зидао Ерцег Шћепан. Одатле је прешао сјеверно иза Дурмитора преко планине Штуоца и варошице Жабљака у Шаранце, а одатле у Дробњаке преко Ивица. Из манастира Подмалинска обилазио је редом парохијалне цркве, свуда поучавајући народ и свештенике. Преко Тушине и Јаворја дошао је у Горњу Морачу, у лавру Немањића, манастир Морачки, гдје је отслужио 29 Јула архијерејску литурђију, којој је присуствовао многобројан народ. Ту је Његово Високопреосвештенство изговорио пригодно слово о похађању цркве и узајамној братској љубави. Одатле је прешао 30 Јула на Грабља, гдје је освештао новоподигнуту цркву, посвећену св. оцу Николи. Сјутра дан је већ био у Колашину, гдје ће се више дана бавити уређивањем црквенијех послова. Одатле ће наставити пут у Васојевићку нахију, коју пошто сбиће преко Куча вратиће се у Подгорицу.

**

NACIONALNA
ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Напомена Књ. Црног. питомцима на страни. Који књ. црног. питомци у иностранству нијесу поднијели потписаној канцеларији своја свједочанства од прошле школске године 1894—95, овим се опомињу, да то учине најдаље до 20 августа, јер иначе губе стипендију, као год и они, што нијесу с довољним успјехом положили испите из свију прописанијех предмета.

Цетиње, 28 јула 1895.

Број 501.

**Канцеларија министарства просвјете
и црквенијех послова.**

Уписивање у Гимназију и Богословско-Учитељску школу. У Гимназију ће се уписивати ученици 28, 29, 30, августа и то само прије подне од 9—12. У први разред примају се ученици, који су свршили с добријем успјехом четири разреда основне школе, који уз то положе из прописанијех предмета и пријамни испит најмање са добријем успјехом, који немају мање од 10 ни више од 15 година. Сваки треба да донесе осим школског свједочанства још и уредну крштеницу. Уписивање у Богословско-Учитељску школу трајаће од 26—31 августа; а примају се у први разред само они младићи, који су свршили четири разреда гимназије и добили свједочанство првог реда.

Послије означеног времена неће се примити ни у један у школу.

Пријамни и повторни испити биће у означене дане послје подне.

Црногорчад у Вршцу. У прошлу суботу стигло је дванаест Црногорчади у нашу средину под водством г. Томе Вулетића, које је црногорска влада као питомце амо послала ради изучавања заната. Овдашње срп. грађанство радосно је поздрављало на сваком кораку миле нам госте из даљне Црне Горе и показивало им је сваку предусретљивост; дјеца пак црногорска једва чекаше жељени час, да их смјесте сваког појединце на мјесто опредјељена им, скаки је од њих изабрао још код куће занат, који се њему свиди, а који уједно и одговара потребама Црне Горе. Главну бригу око размјештања имао је госп. Ника Мандукић, тајник овдашње занатлијске корпорације, на коју се црногорска влада у своје вријеме обратила са молбом, да се побрине за смјештање 12 црногорских младића у Вршцу. Марљивим заузимањем госп. Нике Мандукића испало му је за руком, да нађе удесна и zgodна мјеста свима младићима, гдје ће се моћи сваки од њих усавршити у свом занату. Дјеца су овако размјештена: 1. Ђуро Ђоновић, родом из Црничке нахије, код г. Пере Филиповића, лимара; 2. Милоје Јованов из Ријечке код г. Ђоке Гуге, ковача; 3. Крсто Дамјановић из Бара код г. Васе Лукића сапунџије; 4. Марко Ђурашковић из Ријечке и 5. Алекса Ербез из Никшића код г. Ђоке Цвејића, опанчара и варге; 6. Јефта Пејовић из Подгорице код г. Јоце Барбуловића, колара; 7. Богдан Јабучанин са Цетиња код г. Нике Барбуловића, Колара; 8. Алекса Радовић из Низшића, код г. Иве Станковића, колара; 9. Никола Добровић из Зете, код г. Недјељка Станишића, лончара; 10. Крсто Марковић из Подгорице, код г. Милана Петка-Павловића, фарбара; 11. Љубомир Таминџији са Цетиња, код г. Бруна Валкеја, сапунџије; 12. Митар Лекић, код г. Марка Трандафиловића, бачвара.

Црногорчад се дакле налазе већ код својих мајстора, и почели су у име Божије изучавања заната, који ће на њима самим, тако исто и паћеничкој им домовини послужити на велику корист.

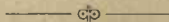
Ово дјело црногорске владе заиста је похвале достојно, и ми се овој појави од свег срца радујемо, јер видимо у томе знак, да се у Црној Гори почиње озбиљно бринути о подизању и унапређењу свог економног, а тиме уједно и културног стања.

Браћа Црногорци показаше на јуначком мегдану дјела, којима се диви цијели свијет, те се тврдо надамо, да ће и у раду на економном, и у опште просветном пољу, напредовати гиганским кораком и показати и овдје сјајних успјеха, само ако узимају добрих учитеља и вођа у овом послу.

Ми се радујемо, што је Вршчанима, и то огромним дјелом Србима занатлијама у дио пала задаћа, да буду учитељи будућих црногорских занатлија; међемо браћи Вршчанима на срце, да свим одушевљењем прихвате њихово образовање, нека поступају са опрезношћу, пажњом и истрпљивошћу око њих, нека дјецу мало по мало прилагоде овоме. за њих сасвим новом, страном начину живота, те да им на тај начин омили занат, па који се одали, и усаврше их у овом новом занимању, јер ће тиме освјетлати себи образ, а поносиој, по мученичкој братској Црној Гори учинити велике услуге. („Српство“.)

Ново школско здање, са Грахова јављају: 28 Јула би освјештан темељ зграде за нашу школу у присуству многобројног народа. Свештеник Кешељевић изговорио је сходну бесједу, а по свршеном светом обреду ђаци су пјевали и декламирали.

Овдје је постојала државна школа још од г. 1869, а има двије године, да је сам народ отворио и другу у варошници Вилушкој, и у њима учи 110 ђака: у првој 45, а у другој 65; али нијесу имали грађеног здања за школу. Тако је овога љета народ на скупштини у Вилусима одлучио да огради сходна здања за једну и за другу школу. Успркос прошле тешке године, наш народ не жали труда ни трошка око ових грађевина.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Са захвалношћу примили смо:

Срби и Хрвати од Д-ра Милована Ђ. Милановића (из „Дјела“). Биоград, 1895 г. Цијена 50 пр. д.

Ратник, лист за војне науке, новости и књижевност. Година XVII-а 1895. Јул. Издаје Главни Генералштаб. Биоград. Излази мјесечно у свескама око 8 табака. Цијена је за официре на год. 12 дин.

„**Бранково коло**“ лист за забаву поуку и књижевност, власник и уредник *Паја Марковић Адамов* у Ср. Карловцима, изашло је до сада три броја с овим садржајем:

I. *Пјесме*: 1. Дубровнику од Књаза Николе I., 2. Муње и громови, из „Снохватица“ Змајовиних, 3. Једној ружици од Драг. Ј. Илијћа, 4. Источно цвијеће, преводи источних народних пјесама (с арнаутског, турског) од Бран. Ђ. Нушића, 5. Цветку од Милете Јакшића. II. *Приповјешке*: 1. На забави из биоградског живота, од Симе Матавуља, 2. Љубомир II. Негадовић у причама, забиљежио М. Ђ. Милићевић, 3. Пожар у Москви, истор. роман с руског, Григорија Данилевскога III. Емилио Кастелар, од Марка Цара, народне позоришне игре, мисли и предлог Милана Савића; Србијанка Симе Милутиновића Сарајлије из коментара проф. Драг С. Милутиновића. IV. *Из књижевности*: Платона Кулаковског Иллиризам приказује професор Радивој Врховац. V. *Српски језик*: Стојана Новаковића Српску граматику оцјењује проф. Јован Живановић. VI. *Ковчић*: са сталном рубриком Књижевни приказ, гдје је приказано 10 нових српских књига, књижевне бјелешке, бјелешке о умјетности, из науке, о лицима, из старина, из друштва. — „*Бранково Коло*“ излази сваког четвртка. Цијена је листу за Аустро-Угарску на год. 5 фор., на по године 2 фор. и 50 нов. на четврт 1 фиор. и 25 новч., (за ђаке 3 фиор. и 50 н. годишње, 1 фиор. и 75 новч. на по године); за иноземство годишње 6 фиор., на по године 3 фиор., на четврт године 1. ф. и 50 н. (за ђаке 4 ф. годишње, 2. ф. на по године.) Из Србије прима претплату само књижара Велимира Валожича у Биограду, а из осталих земаља само администрација „Бранкова Кола“ у Сријемским Карловцима.

Дјело, лист за науку, књижевност и друштвени живот. Година друга. Уредник Др. М. Ђ. Миловановић. Биоград 1895 г. Дјело излази у мјесечнијем свескама од 10—12 табака. Цијена листу за наше крајеве на годину 20 динара, на $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ год. сразмјерно; за ученике на годину 14 динара.

Из ропских пјесама (Светоплук Чех) од Р. — Срби Хрвати, од Д-ра М. Ђ. Миловановића. — Прича о селу Врачима и Сими Ступици, написао И. И. Вукичевић. (Наставак) — Погашене звјезде, пјесме — Зашто се

Гундулићев „Осман“ није штампао у вријеме републике? од Др. Луја кнеза Војиновића. — Кроз Умбрију и Тоскану, биљешке и утисци с пута од Марка Цара (Свршетак). — Ненино злато, сличница из мухамеданског живота из Мостара, посвећено другу Јефти Шантићу, од Свет. Ђоровића. — Још љубити могу... пјесма Алексе Шантића. — Свадба у срезу белопаланачком, округу пиротском (Одломак из књиге: Једно село пиротског округа), од Љубомира В. Јанковића учитеља. — Пред ноћ, пјесма Ст. П. Бешевића. — Најирија. Јапанска новела из вароши са тисућу Будиних Храмова, прево с њемачког М. М. П — „Sezessioniste“, од Павле Логарића (Свршетак). — Позоришни преглед, од Бор. П. Преглед наших и страних листова. — Критика и библиографија Gesundheitsdühlein. Gemeinfassliche Anleitung zur Gesundheitspflege bearbeitet im keiserl. Gesundheitsamte. Berlin. 1895. IV. Abdruck S 654. М. 1. — В. Пелагић. Стварни народни учитељ. VI. препорођено издање, реферати Др. Вој. Ж. Ђорђевића (Свршетак) Туцаковић Милош Т. Домцилирана мјеница са нарочитим обзиром на новију литературу и на српско и страно позитивно мјенично право, реферат Чед. С. Јовановића. — Преглед географска литературе о Балканском Полуострву. Свеска II. за 1894. год. уредио Др. Јов. Цвијић. 1895. 79 + I-II 4°, реферат. С. Д. — Краћи реферати. — Биљешке.

Гласник Земаљског Музеја Босни и Херцеговини. Уредник К. Херман, владин савјетник. Уредништво: Сарајево бос.-херцег. земаљски музеј; Администрација: Сарајево, Земаљски економат. Годишња цијена 2 ф. Садржина 2 књиге. Иван Келнер Римски грагјевуи остаци и Hidžama kod Sarajeva. (Sa 127 slika i 10 tabli u tekstu). Франђо Фиала: Римски гробови с паљевином код Рогатице. (Sa 1 сликом и 2 табле у тексту.) Othmar Werner: Bilješke o makro-lepidopterima, prikupljenim na poluostrvu Pelješcu. Др Ђуро Трухелка: Абракеас-гема из Сарајева (Sa 1 сликом у тексту). V. Radimsky: Arheološke crtice. (Sa 11 slika u tekstu). Ковачевић-Пач: Рушевина у сели Дољанима и римски натписи, ондје нађени. (Sa 6 слика у тексту). Dr. Karlo Patsch: Grčko-rimske privatne zbirke u Bosni i Hercegovini. (Sa 6 slika u tekstu). Људевит пл. Фирер: Продужена посматрања на орнитолошком пољу у Црној Гори године 1895. Dr. Ciro Truhelka: Starobosanski natpisi. (Sa 30 slika i 1 tabla u tekstu). Карло-Пач: Епиграфско пабирчење. (Sa 14 слика у тексту). — Књижевност. — Различито.

Школски Вјесник, стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину, уредник Љубоје Длуштуш.

Садржај: Драгутин Франић: Школски излети. Др. Иван Зох: Телсин сустав за пренашање муњевне енергије. Проф. Драгутин Кудлих: Нешто о нашој митологији. Ђуро М. Бугарски: Љубомир П. Ненадовић, (свршетак). Иван Томинац: Психологија и узгој у основној школи. Јелица Беловићева: Пустите малене нека се играју. Иван Кларић: Читање, нагласак и правопис. Ђуро Бујхер: Чаврљање. Примјери практичне наставе. Саво Н. Семиз: Мосгарско окружје. Стјепан Ал. Јабланиновић: Услужно дијете. Из педагошке прошлости. Љубоје Длуштуш: Стари Грци и узгајање у њих, (наставак) Педагошка смотра. Популарно-научни чланци. Јакоб Кон: Далтонизам. Драгутин Кудлих: Муслманска култура у прошлости. Дописи. Педагошке мрвице. Листак. Службени додатак.